

જયદાસ જી. પરીખ
શાન્તિવાસ ડેંગ દોશી
મુંબઈ

આ વિગતવાળું પદાનન.
મદાગાસ્કર પરીખ,
મદેરાગા. (૧. ૫.)

પ્રાપ્તિ સ્થાનો :-

(૧) ડૉ. યુ. પી. દેઢિયા.

M. B. S.

નવાપુરા, અંબર. (૫૨૬.)

(૨) જેઠાલાલ યુનીલાલ વીરાળા

૩૫૫, કાલજાદેવી રોડ.

મુંબઈ-૨

(૩) 'દિવ્યદર્શન' કાર્યાલય,

કાળુશીની પોળ. અમદાવાદ.

(૪) મુંબઈ - અમદાવાદના બુકસેલરો.

● મૂલ્ય : ૧ રૂપિયા.

પ્રત : ૨૦

વિ. સં. ૨૦૨૬, આસો.

પ્રથમ આવૃત્તિ

મુદ્રક : ચંપકલાલ મગનલાલ પટેલ

મુદ્રણાલય : અમિકા આર્ટ પ્રિન્ટરી, દિંગળાચાચર, પાટણ (૬.)

ધર્મનાં અજવાળાં

અંપાઠક :

મુનિરાજશ્રી ભદ્રગુપ્તવિજયજી
મુનિરાજશ્રી રાજેન્દ્રવિજયજી

સંપાદકીય :

આ એક જ્ઞાનયોગી તપસ્વીની મહાન તપશ્ચર્યાની પૂર્ણાહુતિનો મહોત્સવ છે. એ મહોત્સવને કલકત્તાનો શ્રી જૈન સંઘ ૧૭૧ છોડતું ઉજમણું....અઠાઈ મહોત્સવ....વગેરે જિનેન્દ્રભક્તિથી ઉજવી રહ્યો છે; ગુરુભક્ત શ્રાવકો પોતાની સંપત્તિ સન્મારો ખર્ચી ઉજવી રહ્યા છે....ત્યાં પૂજ્યપાદ ગુરુદેવશ્રીની નિશ્રામાં રહેલા શ્રમણ-ભગવંતો તપશ્ચર્યા, સેવા-ભક્તિ અને શાસન પ્રભાવનામાં સહાયક બનીને ઉજવી રહ્યા છે....

ફર....રહેલા અમે આ એક પુસ્તકનું સંકલન-સંપાદન કરી મહોત્સવ ઉજવવાની બાલચેષ્ટા કરી રહ્યા છે !

મુનિરાજશ્રી રાજેન્દ્રવિજયજીએ લેખો લેખા કર્યા.... વ્યવસ્થિત કર્યા....અને પછી બધું મને મોકલી આપ્યું ! સમય ખૂબ ટૂંકો....પ્રેસ નાતું....અને કામ સમય મર્યાદામાં પૂરું કરવાનું ! વળી ખીજ પણ કેટલીક સમસ્યાઓ ! એટલે કેટલાક લેખો ટૂંકાવવા પડ્યા છે અને કેટલાક લેખોને પુસ્તકમાં સ્થાન આપી શકાયું નથી. ! માટે જેમણે લાગણી-પૂર્વક લેખ મોકલ્યા છે તેમની ક્ષમા ચાહું છું.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી પ્રત્યે શુભાનુરાગી બનેલા એવા અનેક મુનિવરો અને સદ્ગૃહસ્થોએ પૂજ્ય ગુરુદેવની શુભગાથા ગાઈ છે....એને પ્રકાશિત પણ કરત....પરંતુ પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીએ અમારા પર ‘સ્ટેન્ડ-બાઈ’ મૂકી દીધો અને એ ગૌરવપૂર્ણ શુભગાથા અમે પ્રકાશિત ન કરી શક્યા....છતાંય કાયદાભંગના ગુનામાં ન આવી જઈએ, એટલી સાવધાનીથી કેટલાક લેખો લીધા છે.....!

પ્રકાશકીય :

અમને આ પુસ્તક પ્રકાશિત કરતાં ઘણા જ આનંદ થાય છે....આ પ્રકાશનનો લાભ અમને અણુધાર્યો જ મળ્યો ! એ કૃપા છે પૂજ્ય મુનિરાજશ્રી રાજેન્દ્રવિજયજી મહારાજની.

પૂજ્યપાદ તપોનિધિ ગુરુદેવશ્રી શાન્તુવિજયજી ગણિવરે શ્રી વર્ષમાન આયંબિલ તપની ૧૦૦ સ્ત્રાળીની મદ્દાન તપશ્ચર્યા પૂર્ણ કરી, એ મંગલમય પૂર્ણાનુતિના પ્રસંગે તપશ્ચર્યા અને તપસ્વી ગુરુદેવશ્રીને શ્રદ્ધાંજલિ રૂપ આ પુસ્તિકા પ્રકાશિત કરતા અમે ગૌરવ અનુભવીએ છીએ.

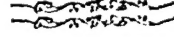
આ પુસ્તિકાના પ્રકાશનમાં આર્થિક સહયોગ અમને પૂજ્ય મુનિરાજશ્રી ધર્મગુપ્તવિજયજી મ. સા. પ. મુનિરાજ શ્રી રાજેન્દ્રવિજયજી મ. સાહેબ અને પૂજ્ય મુનિરાજ શ્રી પદ્મસેન વિજયજી મ. સા. આદિની પ્રેરણાથી તેમજ ખીજત ને સદ્ગુણરથો તરફથી પ્રાપ્ત થયો છે, અમે તે સહુના આભારી છીએ.

પૂજા ઉતાવળમાં આ પુસ્તકનું ચુદ્ધન કાર્ય થયું છે એટલે ને કંઈ ત્રુટી દેખાય તેની દામા કર્યો. અંતે તપોનિધિ પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીને કોટિ કોટિ વંદન કરી દૂતાર્થ થઈએ છીએ.

મહેસાણા. ૧-૧૦-૭૦

શાંતિલાલ દોશી.
જયકુમાર પરીખ.

શું વાંચશો ?

અ. નં.	લેખ	પા. નં.
૧.	તપપદ	૧
૨.	શ્રી જૈનશાસન અને વર્ધમાન તપ	૭
૩.	શ્રી વર્ધમાન તપનો અપૂર્વ અનુભવ	૧૨
૪.	મૃત્યુનો મૃત્યુધંટ : સમ્યક્તપ	૨૫
૫.	ભદ્રાંકર : તપોધર્મ	૩૧
૬.	આયંબિલ : મારો અનુભવ :	૪૧
૭.	મહામહિમાવંત શ્રી વર્ધમાન તપ	૪૭

વિભાગ-૨

૧.	જૈન ધર્મ અને વર્ધમાન તપ	૫૬
૨.	આત્મ સ્વાતંત્ર્યનું આંદોલન	૫૯
૩.	શિવપુરનો માર્ગ : તપશ્ચર્યા	૬૨

વિભાગ-૩

૧.	મંગલમૂર્તિ	૬૭
૨.	ત્રિવેણી - સંગમ	૭૪
૩.	અ-લૌકિક તપસ્વી	૭૮
૪.	જીવનશિલ્પી મહામુનિ	૮૧
૫.	મહાન વિભૂતિ	૮૭

આ મહાન તપસ્વી અમારા ગુરુદેવ છે મારે અમે
 એમના ગુણ ગાઇએ છીએ એમ માની લેવાની જરૂર નથી.
 જે જે હવે એ મહાપુરુષના સંપર્કમાં આવ્યા છે, જેમણે
 જેમણે તેઓશ્રીનાં વૈરાગ્યપૂર્ણ પ્રવચન સાંભળ્યા છે અને
 જેઓએ તેઓશ્રીના રસપૂર્ણ સાહિત્યનું અવગાહન કર્યું છે
 તેઓને પૂછી જુઓ કે પૂત્ય ગુરુદેવશ્રીનું વ્યક્તિત્વ કેવું
 લબ્ય અને ઉન્નત છે। તેઓનો આત્મવિકાસ કેવો તીવ્રગતિમાં
 છે। તેઓનું સંયમલવન કેવું નિર્દોષ અને કઠોર છે।

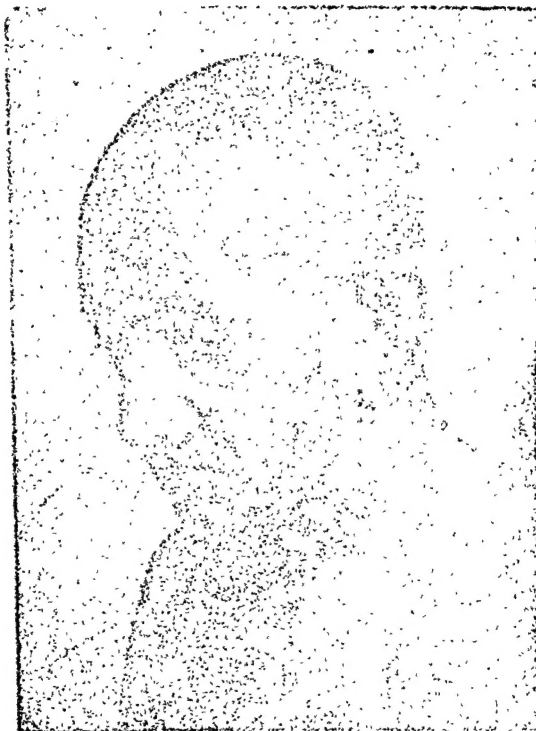
જે થોડો વધુ સમય મળ્યો હોત તો પુસ્તકને વધુ
 સુંદર અને આકર્ષક બનાવી શકાત, તે છતાં બનતા પ્રયત્ને
 પુસ્તક સુંદર બનાવવા પ્રયત્ન કર્યો છે. તપ અને તપસ્વી
 પ્રત્યે ધર્મા, બહુમાન અને આદરભાવ પ્રગટે અને એથી
 આત્મભાવ નિર્મળ બને એજ શુભ આશયથી આ સંપાદન
 કર્યું છે. તેમાં અમારી કેઈ ત્રુટી હોય તો ક્ષમાયાચના કરી
 વિરમું છું.

મહેસાણા. તા. ૧-૧૦-૭૦

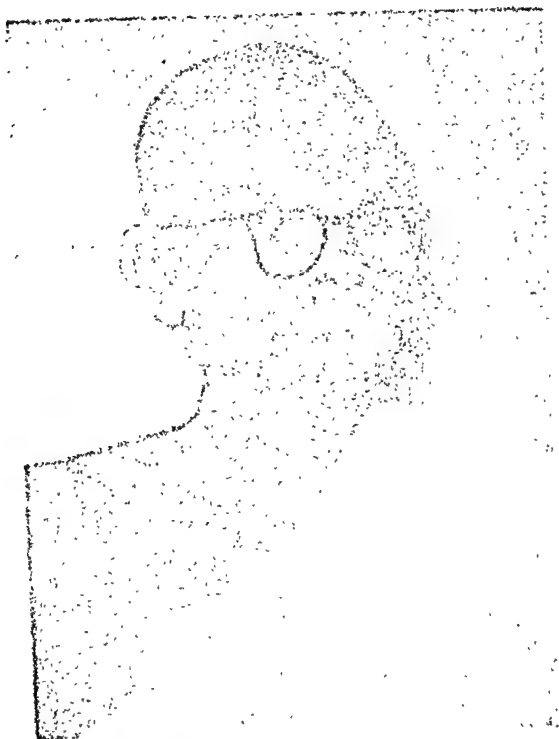
સાદ્રગુપ્તવિજય

તપધર્મનાં
અજવાળાં

सिद्धान्तभाष्ये हि शारदाशिरान्
नर. परमपूज्य आचार्यभगवन्तश्री
विजयप्रभसूरीश्वरश्च महाराज

प्रभावकप्रवचनकार न्यायविशारद
तपोनिधि पूज्य पं. न्यासप्रवर
भानुविजयलाल गणिवर

આત્મી સમગ્ર સત્યને કે જેઓ દુનિયાની ગતિનાઓ માટે તપકર્મની આચરણ કરે છે અને તેને મર્મરૂપે કરતીય કેટિમાં માનવાની કષ્ટતા આદરે છે, તેઓ અને જ પોતાની જાતને ડગવા સામે, અજ્ઞાન આત્માઓને પણ ઠગે છે અને સંસારમાં ગિરકાલ સુધી પરિભ્રમણ કરવાનું પાપકર્મ ઉપાળે છે. આથી કદગાળના અર્થે આત્માઓએ સમ્યક્તપની આચરણ કરવામાં ખીમ હેતુઓનો ત્યાગ કરી એક કર્મસયતા હેતુને જ લક્ષ્યમાં રાખવો જોઈએ, કે જેના થોડે અનાદિથી મલિન એવો આત્મા નિર્મલ થાય અને પોતાના સ્વરૂપે પામી સદાને માટે અનંતસુખનો ભોક્તા થાય.

તપથી સંયમ દીધે :- સંયમને દીપાવનાર સંયમને અજવાળનાર, સંયમને ખીલવનાર અને આત્મ-શક્તિઓનો વિકાસ સાધવામાં સદાયબૂત થનાર કોઈ હોય તો એ તપ છે. સંયમ જેવું સંયમ પણ તપ વિન દીપતું નથી.

તપ, એટલે સંયમનું નાક છે. ગમે તેટલા અલંકાર હોય પણ નાક વિનાનું મોઢું જેમ બુખું લાગે છે, તેમ તપ વિનાનું સંયમ અંખુ પડી જાય છે. તપ વિના સંયમ દેખાય જ નહિ. તપ વિના તો આકૃતિ ને કપડાં જ દેખાય.

સંયમ એટલે જ તપ :- સંયમ તપોમય હોય છે. પણ અહીં અલગ પાડવાનું કારણ એ છે કે તપ સંયમને દીપાવનાર છે. જેમ સમ્યક્ ચારિત્રમાં, સમ્યક્ જ્ઞાન અને સમ્યક્ દર્શનનો સમાવેશ થઈ જાય છે. અને સમ્યક્ જ્ઞાનમાં જેમ સમ્યક્ દર્શનનો સમાવેશ થઈ જાય છે. છતાં તેને અલગ પાડવામાં આવ્યાં તેમ ચારિત્ર તપોમય છે. ચારિત્રમાં

એક પ્રેરક પ્રવચન

૧. તપપદ :

[નિ. સં. ૧૯૬૦, અમદાવાદ સૈન વિદ્યાશાળામાં પૂજ્યપાદ આચાર્યદેવશ્રી નિવૃત્તરામચન્દ્રમુનીશ્વરજી મહારાજજી આગેરું મનર્નય પ્રવચન]

સમ્યક્ચારિત્રને દિપ્તિમાન કરવા માટે સમ્યક્તપ એ અતિથય આવશ્યક વસ્તુ છે : ભગવાન શ્રી ગૌતમસ્વામિજી મહારાજ, તેની આચરણ કરવાનો ઉપદેશ આપતાં કહેતાવે છે કે :-

“તળકમ્મતમોમર - દરણમાણુભયં દુચ્ચાલસંગવરં ।
નવરમકસાયતાવં, વરેદ સમ્મં તવોક્કમ્મં ॥ ૬૭ ॥

‘હે ભગ્ન છવો ! ‘જ્ઞાતાવસ્તીય’ આદિ જે ગાઠ કમોરૂપ અંધકારનો સમૂહ, તેનું હરણ કરવામાં સૂર્યચમાન અને દોઢમાં જેમ સૂર્ય બાર મનાય છે, તેમ શ્રી જિનેશ્વરદેવના ગ્રાસનમાં બાર બેઠને ધરનાર એવું જે તપકર્મ, તેને તમે સમ્યક્ પ્રકારે આચરો પણ એના આચરણમાં એક વિશેષતા રાખવી જોઈએ. અને તે એજ કે સૂર્યના ચારે ચંપૂજી ઉપમાને પામનારો એવો પણ તપ, કપાયરૂપ તાપથી સંદિતપણે એવો, અર્ધાંત સૂર્ય બહેં તાપકારક હો પણ આ તપરૂપ સૂર્ય કપાયરૂપ તાપથી સંદિત ન હોવો જોઈએ.’

વિગતો કે શ્રી જિનેશ્વરદેવના ગ્રાસનમાં તપની પણ આવરણ શા માટે કરવાની છે ? શ્રી જિનેશ્વરદેવના ગ્રાસનમાં તપની આવરણ, કેઈ દુનિયાની ચાલથીને વશ કરવા માટે કે કેઈ દુશ્મનને ત્રાસ કરવા માટે કરવાની નથી, પણ કેવલજ્ઞાતાવસ્તીય આદિ આદે કમોના તથા માટે ન કરવાની છે અને તે એક પ્રકારે નથી, પણ બાર બાર પ્રકારે છે.

લેયાવગ્ગ, સ્વાધ્યાય, ધ્યાન અને કાગોત્સર્ગ રોજ ચાલુ જ હોય. આ બધું ન હોય ત્યાં સંયમ હોય, એ કેમ બને? સંયમતું પ્રકાશક, સંયમને દીપાવનાર એ તપ છે. માટે જ એની પ્રધાનતા દર્શાવવા ચારિત્ર પદથી તપપદને અલગ પાડ્યું છે.

પારણાની ચિંતા ન હોય :- આજે તપઃક્રિયા ચાલુ છે, પણ તપોવૃત્તિ લગભગ નષ્ટપ્રાયઃ થઈ ગઈ હોય એમ ખારીકાઈથી તપાસતાં લાગે છે. અનશનમાં પણ અનશનવૃત્તિ ઘટી ગઈ હોય એમ લાગે છે. ઉપવાસના દહાડે પણ ખીન્ન દિવસના પારણાની ચિંતા-વૃત્તિ, કેઈપણ જાતિના ભય વિના ચાલુ હોય, એ શું કહેવાય? અનશન તપ કરે અને એથી આનંદ થાય, એવા કેટલા? એવી વૃત્તિવાળા પુણ્યાત્માઓ બહુ ઓછા છે. આજે તો ઉપવાસ કરે અને સવારથી એનું મોંઢું એવું થઈ જાય કે ઉપવાસ જણાઈ આવે. ખરું જોતાં તો પ્રસન્નતા આવવી જોઈએ. ખીન્ન દિવસે નવકારશી આવે ત્યારે મ્હોં મલકાય, આથી જ એ ઉપવાસ, એ ક્રિયા દીપે નહીં. બધી ક્રિયાને દીપાવનાર તપોવૃત્તિ છે. જ્યારે આજે તો ઘણામાં તપ લગભગ તપોવૃત્તિથી શૂન્ય બન્યો છે; પણ ધ્યાન રાખજો કે આથી એવા અભ્યાસરૂપ તપને છોડવાનો નથી, પણ એ તપને ચાલુ રાખી, સાથે સાથે એ તપોવૃત્તિ કેળવવાની ખાસ જરૂર છે.

તપોવૃત્તિની જરૂર :- આ તો આયંબીલ કરશે પણ ઢીલા થઈને બેસશે. તપોવૃત્તિ હોય તો પણ ઢીલાસ ન આવે એમ નહીં પરંતુ એમની સાથે ઉમંગ-ઉલ્લાસ એવો હોય કે ઢીલાસ દબાઈ જાય, આયંબીલમાં શું નથી

તપનેા સમાવેશ થઈ જાય છે. પરંતુ વિશેષ સમજાવવા માટે અલગ પાઠવામાં આવ્યું છે.

તપ વિના સંયમ ન હોય :- તપને તમે સંયમથી અલગ પાડી દો, છ પ્રકારે બાહ્ય અને છ પ્રકારે આંતર તપ લઈ લો અને પછી સાધુ-સાધ્વીને જુઓ, તો તમને એ કેવાં લાગે? તપ વિના સંયમ જોતલું નથી, હીપતું નથી, પણ જાણું પડી જાય છે. સંયમનાં ચત્તર પ્રકાર પણ તપથી આરાધાય છે. તપ વિનાનો સંયમી એ સંયમી નથી પરંતુ વેપધારી છે, એમ કહેવું પડે. તપ યમાશક્તિ હોય એની ના નથી, પણ નેટલી શક્તિ હોય તેટલું તો હોવું જ જોઈએ અને ન હોય તો લાવવાનો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. શાશન અલંકાર સમા મુનિઓ તપને વેગળું મૂકે, સ્વાધ્યાયાદિને દૂર રાખે અને ગર્યા ગાર્યા કરે, તો જોમતું સંયમ જોમને અને જીવંતને કઈ રીતે ક્રિતકર નિવડે?

તપપદને અલગ કેમ પાડ્યું...? આજે આ તપનું કંટકું કંકાણું છે? માત્ર ઉપવાસ એ અનશન નથી. ઉપવાસ માય તો શબ્દ, પણ એ સંયમસાધક શરીરને નિભાવવા પૂરતો આદાર આપવા શિવાય તો અનશન હોય ને? ખાઈને પેટે દાગ ફેરવવો પડે, અકળામણ માય, એ શાથી? હોજોદરી ન હોય માટે? હોજોદરી તપ દરે જોનામાં તો મૂર્તિ હોય પૂજિ સંક્ષેપ આપોઆપ જગત આવે : પણ ક્યારે? માત્ર સંયમ સંપનામાં સદાચક્ર શરીરને નિભાવવા આદાર લેવો પડે જોમ માય તો. પછી તો રસત્યાગ માય, કામરૂલેસ પણ માય અને અંગો-પાંગની સંલીનતાએ માય પ્રયોજન વિના શરીરને દલાવે દલાવે નહીં. ઉત્તર જાગને જોશે વળી પ્રાયશ્ચિત્ત, વિનય,

તપસ્વી પૂર્વેનો : - તપ, એ એક કોળી વસ્તુ છે કે જેના વિના આરતી પણ પોતાનાં કામગામી સારી શકે નહીં તપ એ તો એના આરતીનો શબ્દગાર છે. આથી જ શ્રીમદ્દા અણુગાર, શ્રી શાંતિવદ્ર અને બીજા રાત્ર-મહારાત્રનાં એ દીક્ષા લીધા બાદ તપોમય જીવન બનાવવું હવું. જો આ અભિપ્રાય ધારણ કર્યો હતાં તે જ બાવમાં મુશ્કિલમાં જવાના નિશ્ચિત આત્માઓએ પણ ઉત્કટ તપ કર્યું છે. શું એ યોછા કેમળ હતાં ? પૂર્વે એમણે કેવી ભોગ સામગ્રી ભોગવી હતી ? અને આપણને કાંઈ કરવાનું નહીં ? એમ ? એમના કરતા આપણે ચઢીયાતા ખરાને ?

—અંબુભૂ

આવતું ? અનશન આવે, ઉલ્લોહરી આવે, રસત્યાગ આવે, વૃત્તિ સંક્ષેપ આવે કાવ-દ્વેશ પણ થાય અને અંગોપાંગની સંલીનતા ય આવે, પણ આવા તપમાં લેઈએ તેવો આનંદ ક્યારે આવે ? તપનું ધ્યેય કાયમાં ન હોય તો આનંદ ન આવે. આ તો શ્રાવકોની વાત છે પણ જોમને શું કહેવું ? કારણકે આજે સંયમધરોમાં પણ ટેટકેક ઠેકાણે તપનું પુરું ઠેકાણું ક્યાં છે ? સંયમને દીપાવનાર તપ હોવા છતાં, તપોવૃત્તિ તરફ ઇરાદાપૂર્વક દુર્લ્લેખ કરનારા સંયમધર તમને શું સુધારે ? શ્રાવકને ક્યાં સુધી કહેવાય ? પહેલાં પોતે તપોવૃત્તિ કેળવવી લેઈએ. છ પ્રકારના બાહ્ય અને છ પ્રકારના આંતર તપને યથાશક્તિ આરાધવો લેઈએ, યથાશક્તિ તપમાં રક્ત રહેવું લેઈએ, પછી કહેવાય તો તેમની જુદી જ અસર થાય.

તપમવાને કષાયજન્ય :- ગ્રીહા વિનાતું લોજન જેમ મોથું લાગે છે. તેમ તપ વિનાતું સંયમ મોથું થઈ જાય છે. અરે, ગ્રીહા વિનાતું લોજન તો મોથું-મોથું પણ ખવાય છે, પણ તપ વિના તો સંયમ ટકે જ નહીં. આજે જે સંયમનું મોડું-પણું પણ દર્શન થાય છે, તે મોડું-પણું તપ રહ્યું છે, માટે, તપ ગયું એટલે સંયમ ગયું સમજી. આ બારે પ્રકારના તપની સંકલના એવી છે કે, જોઈ એકથી ચડે. સર્વથા અનશન ન જાની શકે તો મોડું અનશન કરે. પરંતુ આદારે સિવાયના સમયે અનશન રાખે; આદારમાં પણ ઉલ્લોહરી આવે. વૃત્તિનો સંક્ષેપ કરે, તેટલી નિઃશયોનો ત્યાગ કરે. આદાર કરીને પણ કાયને આરામ ન આવે પણ કમદ્વેશ થાય જેમ કરે. અને અંગોપાંગની સંલીનતા તો સ્વાભાવિક રોગ. આમ

ક્રમશઃ એક આયંબિલ, બે આયંબિલ એ પ્રમાણે એ સુધી વધતા ક્રમે કરાય છે. આ વર્ધમાન તપમાં જુળી તો એ છે કે જોળી પુરી કરીને એના પારણામાં તપવાસ કરાય છે. આથી આખાં વર્ધમાન તપમાં પાંચદ્વત્તર અને પચાસ આયંબિલ સાથે સો ઉપવાસ થાય છે. જેમાં કુલ સમય ૧૪ વર્ષ ૩ મહિના અને ૨૦ દિવસનો થાય છે. આ તપ કયોના શાસ્ત્રોમાં નોંધાયેલા ઉદાહરણે ઉપરથી જણાય છે કે આ તપને વર્ધમાન તપ કહેવામાં આવ્યો છે, એટલે પણ સમજી શકાય છે કે આ તપની આરાધના વધતા જતા તપે જ કરવી જોઈએ અને એથી જ જેમ દરેક જોળીમાં એક એક આયંબિલ વધતું જાય છે, તેમ પારણાના દિવસે પણ આયંબિલથી અધિક અનશનવાળો ઉપવાસનો તપ નિયત કરવામાં આવ્યો છે. આથી આવા તપને મહિમા ધણું જ મોટો હોય એમાં કંઈ આશ્ચર્ય પામવા જેવું નથી. મોક્ષના આશયથી અને આરાધનાના બીજા પ્રકારે સહિત આ તપના આચરનારને માટે કશું જ ફલ્લ ન હોય એ સ્વાભાવિક છે. આ તપ સંસારમાં ચાલતા અનેકવિધ આરંભ-સમારંભથી જીવને બચાવી લે છે. એનું કારણ એ છે કે, આ તપનો જેણે આરંભ કયો તેને આયંબિલમાં ઉપયોગી બની શકે એવા આહાર-પાણી સિવાયના સર્વ પ્રકારના આહાર-પાણી સાથેનો સંબંધ પ્રાયઃ રહેતો નથી. એટલે એ આત્મા એના દ્વારા થતા પાપથી ઉગરી જાય છે. ઉપરાંત તપ એ આત્માના સ્વભાવનો અનુભવ કરાવવા દ્વારા આત્માના સ્વભાવને સંપૂર્ણ-પણે પ્રગટાવનાર છે. અણાહારીપણું એ આત્માનો સ્વભાવ છે.

સંસારમાં જીવ વધુમાં વધુ એ કે ત્રણ સમય સુધી જ અનાહાર અવસ્થાને લોગવી શકે છે, પણ તે જ એક જ

૨. શ્રી જૈનશાસન અને

વર્ધમાન તપ

લેખક :

સ્વ. પરમ તપસ્વી

પૂ. પં કાન્તિવિજયજી મહાવિર

શ્રી પૂર્વધર પરમર્ષિ શ્રી ઉમાસ્વામિજી વાચકવરે 'તપસા નિર્જરા ચ' શ્લોકને જણાવ્યું છે, એટલે અંવર અને નિર્જરા માટે તપ અતિથય આવશ્યક છે. શ્રી જિનશાસનમાં તપ, બ્રાહ્મ અને અભ્યંતર એમ બે પ્રકારે જણાવીને તેના ૬-૬ પ્રકારો જણાવેલા છે. આ બારે પ્રકારના તપમાંથી કોઈ ને કોઈ પ્રકાર ન હોય તો છવ પોતાનું વાસ્તવિક કોટિનું કલ્યાણ સાધી શકતો જ નથી, ખીજી તરફ કષ્ટક્રેણી માંડવામાં અને અંતે સિદ્ધિમતિને પામવા સુધીમાં પણ તપ પ્રધાનતા યોગ્ય છે.

તપના બાર પ્રકારોમાં પહેલો અનશન નામનો એ પ્રકાર છે. તેને અનેક પ્રકારે આચરી શકાય છે શ્રી વર્ધમાન તપ એ પણ અનશનનો જ એક પ્રકાર છે અને અનશનના પ્રકારોમાં શ્રી વર્ધમાન તપનો મહિમા મળે જ ગોરો જણાવેલો છે, આ વાત વિચારવામાં આવે તો શુદ્ધિમય બને તેવી છે. આયંજિત એટલે એક દિવસમાં માત્ર એક જ વાર આદાર કરવાનો. એ આદારમાં પણ ઇચ્છે વિગઈને અને કૃષાદિનો ત્યાગ, એટલે અપેક્ષાએ રસત્યાગ તો તેમાં આવી જ ગયો. રસત્યાગ આવવા આવે સુનિર્મલપ પણ આવી જાય. કાનજ કે રસવાળી વસ્તુઓ તો એમાં લેવાની જ નથી. અને રસહીન વસ્તુઓ પ્રાપ્ત કરેર કરતાં વધુ ખર્ચની વાપરી શકાતી નથી. એટલે હજોદરી તપનો લાભ પણ અંદેલાઈથી લઈ શકાય છે. આ ઉપરાંત આ તપમાં કાચ-ફૂદેશતપ અને સંતીનતાતપનો લાભ મળાને પણ અવગણ્ય છે.

શ્રી વર્ધમાનતપ આગા પ્રકારના આયંજિત તપની જ વર્ણ શકે છે. એની ૧૦૦ (સો) સેવાઈ કરવાની હોય છે. એ

ઠેકાણે સ્થિર રહીને તો નહિ જ. કારણ કે તે વિચલગતિમાં જ સંભવિત થને છે. જ્યાં સિદ્ધાત્મા સદાકાળને માટે સુસ્થિરપણે અનાદાર અવસ્થાને યોગ્ય છે. આથી તપ દ્વારા ધર્મ અનાદારનો અભ્યાસ એ જીવના સદાકાળ રહેનારા અનાદારસ્વરૂપ સ્વભાવનો અભ્યાસ છે. ઉપરાંત જીવના અચરીર સ્વભાવના પ્રગટીકરણનું પણ એ પરમ કારણ છે, કારણ કે સાચો તપ અચીર પ્રત્યેની મૂર્છા ઉપર ધ્યા પડ્યા વગર આચરી શકાતો જ નથી. તપ કરવા છતાં પણ જેને પોતાના ચરીર ઉપરની મૂર્છા ઉપર ધ્યા પડતો નથી તેણે પોતાના તપમાં કંઈ ખામી રહેલી છે તે શોધવા પ્રયત્ન કરવો જ જોઈએ. તપ એ ઇન્દ્રિયનિરોધના સ્વરૂપવાળો છે અને એથી જ સાચા તપરથી મદાત્માઓ સંકલ્પ-વિદ્વેષથી રહિત અને પ્રશમરસથી મુક્ત એવી દશામાં મદાત્મતા હોય છે જોઈએ તપનું કૃપા પામવાની ઇન્દ્રિયવાળાઓ પોતાના આત્માને જોગ બને તેમ સંકલ્પ-વિદ્વેષથી પર જનાવવાનો અને પ્રશમરસમાં શીલ્યા કરવાનો અભ્યાસ કર્યો કરવો જોઈએ. જો આ દૃષ્ટિબિન્દુ હોય તો તપ ચરૂથી જ જીવને આત્મિક આનંદનો અનુભવ કરાવનારો બને. જોઈએ તપમાં વર્તમાનકાલે ગેરલાભ છે, અને ભવિષ્યકાલે જ લાભ છે એવું નથી જ. સાચો તપ આત્માને સદાય સુખ આપનારો છે.

જેમાં કોઈપણ તથાવિધ કર્મોદયના ચોજે જીવને સદન કરવું પડે એ બને, પણ જો સદન કરવાની શક્તિ હોય અને સાચે તપનો ભાવ સદૃશ હોય તો એ અવશ્યા જીવને પણ નિર્લસ્ય કારણ બને છે. તપ જીવની સદનશક્તિને અને સ્વભવે ખીલવનારો પણ છે, તપરથી જ ન જોઈલી સંલેહાદૃષ્ટી પરિવર્તને અને ઉપસર્ગોને સમાધિપૂર્વક સદન

કરી શકે છે, તેટલી સહેલાઈથી બીજાઓ ભાગ્યે જ પરિસહોને અને ઉપસર્ગોને સહન કરી શકે છે. ચોટલે આત્માને જે અનંત વીર્યાંશ્વી ગુણ છે તેને પ્રગટાવનારા કારણો પૈકી તપ એ પણ એક મોટું કારણ છે. તપ કરવાના લાભો તો ઘણાં છે પણ તપ નહિ કરવાના ગેરલાભો પણ ઘણાં છે. તપ નહિ કરવાથી થતા ગેરલાભો જો એકવાર લક્ષમાં આવી જાય તો પણ તપ કરવાનો ઉત્સાહ પ્રગટે એ સંભવિત છે. શ્રી આરાધના પતાકા નામના ગ્રંથમાં શ્રી વીરભદ્ર ગણિવરે ક્ષરમાંથુ છે કે ‘હે જીવ ! તું વીર્યને ગોપવ્યા વિના અભ્યંતર અને બાહ્ય તપ કર. કારણ કે તપશ્ચરણમાં વીર્યને ગોપવવાથી વીર્યાંતરાય કર્મ બંધાય છે. વળી જે જીવ છતી શક્તિએ પણ સુખશીલ્યો બની જઈને આળસુ બની જઈ, અને શરીરને વિષે મુર્છાવાળો બની જઈ તપને આચરતો નથી તે જીવ માયા-કપટને આચરે છે. કારણ કે એ પોતે તપ નથી કરવો એમ નથી કહેતો, તેમજ પોતાના સુખશીલ્યાપણને, આળસુપણને અને શરીર ઉપરની મુર્છાને પ્રગટ કરતો નથી, પણ જાણે પોતાને તપ કરવો હોય અને શક્તિ નથી એવો ડોળ કરે છે આથી તે જીવ માયાજનિત કર્મ બાંધે છે. ઉપરાંત સુખશીલ્યો બનેલો તે જીવ તીવ્ર એવા અશાતા વેદનીય કર્મને પણ બાંધે છે. પોતાની આળસને કારણે તે મૂઢમતિ જીવ ચારિત્ર મોહનીય કર્મને પણ બાંધે છે અને શરીર ઉપરની મૂર્છા એ પરિગ્રહ છે તેથી પરિગ્રહજનિત કર્મ પણ બંધાય છે.’

આ ઉપરથી આપણે એ વાત પણ સમજી શકીએ છીએ કે, તપ એ જીવના સુખશીલ્યાપણને ટાળનારો છે, આળસને ખંજેરી નાખનારો છે અને દેહ ઉપરની મુર્છાને

તપધર્મનાં અનુવાગાં :

કાપનારો છે. વધુમાં તપ કરનારા છપ, હપર જણાવેલા
માયાદોષથી પણ બચી શકે છે. શુભપ્રાપ્તિની દૃષ્ટિએ વિચાર-
રીતે તો તપ વીર્યાંતરાય કર્મને તોડનારો છે, વળી તે
તપથી આત્મવેદનીય કર્મ જ બંધાય છે. કેટલીક વાર તો
એવું પણ બને છે કે - અઆત્મ વેદનીય કર્મ જ આત્મ
વેદનીય કર્મના રૂપમાં પરિવર્તન પામી જાય છે. તપ રીતે
આરિત્ર મોક્ષનીય કર્મને તોડવાનું પણ સાધન છે આ રીતે
તપ નહિ કરવાથી યતા યુક્ત્યાને અને તપ કરવાથી યતા
જાઓને વિચારીને કલ્યાણકામી છવોએ તપને વિશે આદ-
રવાળા બનવું એ પ્રજા જ જરૂરી છે. જે દોષ છવો મોક્ષના
અર્થી બનીને અને ભગવાન શ્રી નિતેશ્વરદેવોએ કર્મગાવેલા
પરમતારક મોક્ષ માર્ગને વિશે જ શ્રદ્ધાથી બનીને વિધિપૂર્વક
તપને આચરે છે તેઓ દ્વંદ્વ કાળમાં મોક્ષને પામ્યા વિના
રહેતા જ નથી.

—અંપૂર્ણ

૩. શ્રી વર્ધમાન તપનો

અપૂર્વ અનુભવ.

વેળા:

પરમતપસ્વી પૂ. પં.

શ્રી ભાનુવિજયજી ગચ્છિવર

વર્ધમાન તપ નામજ કેટલું ટ્રેરક છે:- જેમ વર્ધમાન લક્ષ્મી, વર્ધમાન સત્તા ઠક્કરાઈ, વર્ધમાન બળ વગેરે શબ્દો જગતની આંખો ચમકાવે છે, એમ 'વર્ધમાન તપ' શબ્દ આત્માર્થીનાં નેત્રને વિકસિત કરે છે, હૃદયને પ્રકુલિત કરે છે. આત્માને ઉત્થોતિત કરે છે.

વર્ધમાન તપ એટલે આગળને આગળ વધતો કમાઈ-વર્ધમાન! એટલે દા.ત. આ મહિનામાં પાંચ હજાર કમાયા, બીજે મહિને સાત હજાર, ત્રીજે મહિને દસ હજાર, એમ કમાઈ વધતી ચાલે તે. વૈભવ વર્ધમાન એટલે વ્યાજમાંથી વૈભવ વધતો હતો, તેમાં નવા વેપારથી વધુ વૈભવ વધવા માંડ્યો, ફેઈ-માશીનો વારસો મળવાથી વૈભવ વધ્યો, જોદતાં ધનની કમાઈથી વૈભવ વધ્યો, આમ વધતોજ ચાલ્યો તે વર્ધમાન. માણસને આવી વસ્તુનું શ્રવણ પણ ચમકાવી દે છે તો પ્રાપ્તિમાં તો પૂછવું જ શું?

વર્ધમાન વૈભવ વિનશ્વર છે, વિનાશક છે..... પરંતુ અકસોસ એટલો જ કે એ બધું વિનશ્વર છે! એક દિ' ઉડી જવાતું છે! પાછું પૂર્વની પુણ્યમૂલ્લી સાફ કરનાર છે! અને આરંભ-સમારંભ, રાગદ્વેષ વગેરે દ્વારા અઢળક પાપ આત્મામાં ભરી દેનાર છે, વળી આ વર્ધમાન વૈભવાદિમાં જીવને અશાંતિ અજાણે વધે છે! ચિંતા અને ભય વધે છે. આ બધાનો અર્થ એ કે વર્ધમાન વૈભવાદિથી વર્તમાનમાં વર્ધમાન દુઃખ! પૂર્વના સુકૃતની વર્ધમાન ખરબાદી! અને ભાવીકાલ માટે વર્ધમાન પાપસંચય. કહો તો વધતી કમાઈ વધતો વૈભવ, વધતી કીર્તી વગેરેમાંથી શો સાર કાઢવાનો? ત્રણેય કાળના વર્ધમાન અનિષ્ટ જ ને!

કાપનારો છે. વધુમાં તપ કરનારા કુલ, ઉપર જન્માવેલા માયાદોષથી પણ બચી શકે છે. શુભ્રાસિની દૃષ્ટિએ વિચારીએ તો તપ વીર્યાતરાય કર્મને તોડનારો છે, વળી તે તપથી શાતાવેદનીય કર્મ જ બંધાય છે. કેટલીક ધાર તો એવું પણ બને છે કે - અશાતા વેદનીય કર્મ જ શાતા વેદનીય કર્મના રૂપમાં પરિવર્તન પામી જાય છે. તપ એ આદિત્ય મોદનીય કર્મને તોડવાનું પણ સાધન છે આ રીતે તપ નદિ કરવાથી ચતા મુકચાનેને અને તપ કરવાથી ચતા લાળોને વિચારીને કલ્યાણકામી છુવોએ તપને વિગે આદરવાળા બનવું એ ખૂબ જ જરૂરી છે. જે દેહી છુવો મોક્ષના અર્થો બનીને અને ભગવાન યી જિનેશ્વરદેવોએ દરમાવેલા પરમતારક મોક્ષ માર્ગને વિગે જ શ્રદ્ધાળુ બનીને ત્રિપિપ્પદ તપને આચરે છે તેઓ દ્વંદ્વા કાળમાં મોક્ષને પામ્યા વિના રહેતા જ નથી.

—અંતર્ગ

ઝોળી લાગટ કરવાની હોય. પછીની ઝોળી છુટી છુટી કરી શકાય છે. અર્થાત પાંચતું પારણું થઇ ગયા પછી ગમે ત્યારે છૂટી ઝોળી કરી શકાય, પછી ગમે ત્યારે આઠમી. એમ કમશઃ સો સુધી ચઢવું જોઇએ.

વર્ધમાન તપથી સત્ત્વ કેમ ખીંડે ? વર્ધમાન આયંબિલતપ એ અલૌકિક તપ છે. એનાથી આત્માતું અનેક સત્ત્વ ખીંડે છે.

૩૦ એથી સત્ત્વ કેમ ખીંડે ?

૭૦ આત્મામાં ધીખતી પડરસ અને ખાઉં ખાઉં ન પત્તિઓને માર્ગ ન આપવામાં અને એનો સામનો કરવામાં મક્કા સત્ત્વ જોઈએ. વર્ધમાન તપથી એ શક્ય બને છે. તેથી સત્ત્વ ખીંડે છે. ક્રમસગની વાસનાઓ મોળી પાડવામાં ગાબુ સત્ત્વ જોઈએ, વર્ધમાન તપથી એ મધાય છે, તેથી સત્ત્વ ખીંડે છે એમ કદી શકાય. ક્રોધાદિ કપાળોનો નિશ્ચય કરવામાં સત્ત્વ જોઈએ. વર્ધમાન તપથી એ સત્ત્વ નિકરે છે. આવા ખીંડેલ નાનકડી આત્મા કંપરની હિદાત્ત શુભ વાતનાઓ અને મક્કા સત્ત્વ મુનપાવેને મુંદર વેગ મળે છે.

વધર્માનતપ અવિનાશી છે, પાપનાશક છે...
 ત્યારે આની સામે લુચો કે ત્રિલોકનાથ શ્રી અવિદંત
 પરમાત્માએ કેવો મુંદર, કેવો અતુષ્ઠ વધર્માન તપ બતા-
 વ્યો છે! જો કે જો દયાળુ પ્રભુએ બીજા અનેકાનેક
 તપો ફરમાવ્યા છે, જે મહાકલ્યાણ સાધી આપે છે; પણ
 વધર્માન તપની અલિહારી જોર છે, કેમકે જો તપમાં ઝટ
 ઉપશમનો અતુલવ થાય છે, અને તપના દ્વિત્વાને પાપ ખપે
 અને પુણ્ય વધે છે જો સ્પષ્ટ છે. વધર્માનતપ જો અવિનાશી
 મુદ્દી કહી શકાય, જો તપથી આત્માનું મહાનુ જ્યોત્સ વધે
 છે; આળાદી વધે છે. વળી તપનું ફળ જે ઇન્દ્રિયવ્યય છે,
 ક્ષયા-નિવ્રદ છે, ઈચ્છા નિરોધ અને શુભ જાવનાની વૃદ્ધિ
 વગેરે છે, બધુંય મહામંગલમય વધર્માન આયંજિત તપથી
 મારું સ્પષ્ટ છે. કહો કે વધર્માન આયંજિત તપ અનંત
 લાભનો પ્રેરક છે. મારે જ આ દલિલાલમાં પાત્ર વધર્માન
 તપ જો સમતકારિક તપ છે, જાદુષ તપ છે.

વધર્માન તપમાં શું કરવાનું? વધર્માન તપ
 આમ તો ચોવીસ લગવાનના વધતા ઉપવાસ, અર્થાત્ પહેલા
 લગવાનનો એક ઉપવાસ, બીજા લગવાનના લાગલાગટ જો
 ઉપવાસ, ત્રીજા ચોવીસમા લગવાનના ચોવીસ લાગટ ઉપવાસ
 આને પણ કહી શકાય, પણ વધર્માન તપ જે ચાલુ વધતા
 જતા આયંજિતની જોળીઓ મારે પ્રચલિત છે. જેમાં કેા
 જોળી કરવાની હોય છે પહેલી જોળી એક આયંજિત ઉપર
 એક ઉપવાસની, બીજી લાગટ તપ આયંજિત ઉપર એક
 ઉપવાસની, ત્રીજી લાગટ તપ આયંજિત ઉપર એક
 ઉપવાસની, ચોવીસમા જોળી લાગટ ૧૦૦ આયં-
 જિત ઉપર એક ઉપવાસની મરવાની. આમ પહેલી પંચ

કાળ તપની અને નીરસ પોષણની સંજ્ઞા ટકી રહે છે, જ્યારે બીજા તપમાં તો મનને રાહત રહે છે કે, - ચાલો કાંઈ પરમ દિ' પારણું જ છે, અમુક રસ, અમુક દ્રવ્ય લઈશું, સતત એકાગ્રતામાં પણ રસકસની હુંકે રહે છે, ત્યારે વર્ધમાન આયર્ષિજી તપમાં તો તેમાંનું કાંઈ જ રહેતું નથી. કેવળ નિરસ ભોજન હોવાથી આહારસંબંધી વિચાર થી જાય છે. રસકસ સંબંધી વિચારોને તો તેમાં સ્થાન જ નથી. એટલે આત્મા તેટલા ઠમના સંબંધમાં આવતો નથી. પૂર્વ કર્મ નિર્જરતું જાય છે,' અને અલ્પકાળમાં જીવ સિદ્ધિગતિને તરે છે.

મહાપુરુષનાં સ્મરણ :- વર્ધમાન તપની બહિરારી છે. ઠીકઠીક ચોળીઓ જ્યાં એની ચાલી રહી હોય છે, ત્યાં આંતર નજર સામે ધન્ના આણુગાર જેવા મહાન તપસ્વીઓ ઉપસ્થિત થાય છે, એમની મહાવૈભવને લાતે મારી કરાચેલી અપૂર્વ તપ-સાંઘમની સાધનાઓ તરફે વારે વારે મરતક ઝૂકી રહે છે, શ્રી નંદનકાપિ અને વીરપ્રભુનાં સ્મરણ તપનો જમાલ વારેવારે આવી શકે છે. મનને એમ થાય કે, - આંદા ! એમણે જીવન કેવું ધન્ય બતાવ્યું ? માનથી બાળતું કાંઈ ન બાળતું તોય કેવલે આટલી વર્ધમાન તપની આગ પાળતો. તો બાળ મર્યો ! જીવનમાં બીજાનું શું નહીં નહીં. એવું છે ? વર્ધમાન આયર્ષિજી તપની આગવધના એ કેવલ વિચાર જેની છે. આયર્ષિજી કયાં અને આગવધના કેવલ મન જ મન !

વર્ધમાન આયર્ષિજી તપ એ જમાલજી દેવ. જીવનને કેવલ મનને જ આગવધને ના દેવ કરી દે છે. અને એકે જ મનને જીવનને દેવ કરે છે. આમ જીવનને આગવધના કરી

મીઠું ખાવાના ટેક્ટના પાપમાં કાળા કર્મ ઉપાન્યાયોં દોતા !
જાનીઓએ પકવાણ વગેરેના કોળીયે કોળીયે ઘસી બુદ્ધિમાં
કેટ-કેટલાં ચીકણાં પાપ સંધાતા દોવાનું કરમાવ્યું છે ?

વર્ધમાન તપમાં આગળ વધવાની ધગશ :-
ત્યારે એ પણ એક મદાન લાભ છે કે, વર્ધમાન તપમાં
ધાકવાને બદલે આગળ આગળ વધવાની ધગશ રહે છે.
અદ્દાઈ ભેવે તપ એકવાર ક્યાં પછી વારેવારે કરવાનું કે
વધારવાનું મન થાય એવા કેટલાં વર્ધમાન તપમાં રહેલે
ધાય છે કે 'લાયો છપ્પનમી જોળી પુરી ચઈ, દવે સત્ત-
વનમી સાથે જ કરી લઈએ ! અથવા જુઓ પંચાગ, પડ મી
ક્યાંથી ઝડ કરીએ તો મીઠા બેસે છે ? કેમ તમે પનની
જેમ આ એક મુડી છે; ને તે વખતે જવાનો દર્ખ રહે છે !

તપની છવંતવૃત્તિ : ત્યારે છવનમાં આદાર
અને મોંઠા રસોની વૃત્તિ ચાલુ રહે એ તો અનાદિની સંજ્ઞાનું
પોષણ છે એ આદાર-વિભાગની સંજ્ઞામાં જ છવ સંસાર
પરિણમણ કરી રહેલ છે. એમાંજ છવ પોતાના આત્મા,
પરમાત્મા અને ધર્મને વૃદ્ધી દાયા, કુટુંબ અને કંચનની
તપમાં પડે છે. એવી સંજ્ઞાને કાળમાં લાવનાર કોણ ?
તપની વૃત્તિ અને તપ એજ ! વર્ધમાન તપ એક એવું
લાભ છે કે, જે તપની વૃત્તિને છવંત સાથે છે. કેમકે
વર્ધમાન તપના સેવનમાં ઉપર જોઈ તેમ એક જોળી પડી
પાસણું થયું. ત્યાં પણ મનને યથા કરે છે કે, 'દવે નહિ
જોળી ક્યાંથી લઈ ?' આ વૃત્તિ કમ નથી, કેમકે એમાં
તે તપની માયા લાગી ચઈ છે.

સસંજ્ઞાને દાસ :- મીઠું એ પણ મીઠું છે, આ
તપની જોળીના દિવસે માંખા મળે ને, લોહી એમ લાગે

અને ખળકાઠને તાવ આગ્યો; એવો કે ઓળી મૂકી દઈને દવામાં પડવાનું મન થાય. એનું એક કારણ એ પણ હતું કે, - મનને એમ થાય કે 'આમ હીલાશમાં લખવા-વાંચવાની પ્રવૃત્તિ શી રીતે ચાલે? આયંબિલમાં કાંઈ વારેવારે દવા-અનુપાન તો લઈ શકાય નહિ.' પરંતુ બીજી બાજુ એમ થયું કે, - ધર્મશાસ્ત્ર નવા તાવે લંઘન (ઉપવાસ) કરવાનું કહે છે, અને આયુર્વેદ પણ "અમિનવોદીર્ઘે જ્વરે મોક્ષનં વિષમ્" કહે છે તેથી ચાલુ ઓળી પડતી મુકવાને બદલે એમાં આંખેલના સ્થાને ઉપવાસ કરવાનું ઠીક લાગ્યું. એમાં વળી ત્યાંના જાણકાર વૈદે કહ્યું કે, - એવું થાય તો બહુ સારું. તે એક ઉપવાસ, બીજો ઉપવાસ અને મોંની હજી કડવાશ જોતાં ત્રીજો ઉપવાસ પણ સાથે ખેંચી લેવાયો. હવે છેલ્લું આંખેલ બાકી હતું, તેમાં થોડું પ્રવાહી ભાત જેવું અને નરમ દાળ લઈ આંખેલ કરીને ઉપર ઓળીનો છેલ્લો ઉપવાસ કરી લેવાયો. તેમાં તાવ એવો લાગી ગયો કે પછી ચાર દિવસ પારણાં કરી ઉપર નવી ઓળી સુખપૂર્વક ચર કરી શકાઈ; અને મનનો ઉલ્લાસ વધતો ચાલ્યો. આયંબિલની ઓળીથી તાવો તો થયું, પણ મોટા દમ જેવા રોગ, અજીર્ણ, અપચન, વગેરે અનેકાનેક રોગો મટી જાય છે.

સ્વાભાવિક પરિવર્તનનું દૃષ્ટાંત :- પણ આ તો જડ દેહની વાત થઈ. જો કે એ આરોગ્ય પણ આરાધનામાં સારું પ્રેરક છે, છતાં તે ઉપરાંત વર્ધમાન આયંબિલ તપ મનને અપૂર્વ શાન્તિ, સમાધિ અને ઉદાત્ત વૈરાગ્યભાવનાનું બળ આપે છે. અ.જે પૂ. પં. રાજવિજયજી ગણિવર જે નિખિલ વર્તમાન શ્રમણસંઘમાં પ્રાયઃ એકલાજ આટલી ૪૦ વર્ષ જેવી નાની ઉમરમાં સો ઓળી પૂરી કરી પુનઃ પાયો

જેમજે તેા જોયી આગાના આખાને આખાં વલણ પલટાય
જાય છે. ત્યાં સાથે જ્ઞાન દુન્યવી મથોગ છુટતા નદિ હોય
તોય તેમે જોયો એક બારી જળાપો અને છુટવાની તીવ
તમન્તા રહે છે. વળી ચારીરિક દેવા દેવા રોગો મટી જઈ
અદ્ભુત આરોગ્ય પ્રાપ્ત થાય છે જે લુહું. દુમણાં એક
હેકાણું અખતરો કરવામાં આવ્યો : પાણીના વ્હાસમાં લુખી
રોટલો મૂકવામાં આવી, અને બીજા પાણીના વ્હાસમાં વી
તરજોળ એપટેલી રોટલી મૂકવામાં આવી, પરિણામ એ દેખાયું
કે, એવી જ વાસમાં લુખી રોટલી પાણી સાથે એકમેક થઈ ગઈ
અને એપટી રોટલી પાણી સાથે દેટલીય વાસ સુધી મળી જ
નહિ. આ સૂચવે છે કે લુખો આદાર ઠેક મુખની અમીચી
માંડી રોજરીના રસો મુખીમાં જડતી સારી રીતે એકમેક
(Assimilate) થઈ જાય છે, અને પોપણુ આપે છે.
ત્યારે વિગઈઓના આદાર પચાવવા બારે પટે છે, એટલું જ
નહિ પણ આજની રોટટરી ટ્રીટમેન્ટમાં દેખાય છે કે-એક
જાણુ તેા સારીમાં અપચન-રોજરીની મંદતા-ચન્દી-તાર
તરોરે થયું હોય અને જીવાને બીજી જાણુ કહેવામાં આવે
કે કાણું ચાણું પ્રવાહી પોપણુ લેતા રહેજો. શું પ્રવાહી
એટલે ? દૂધ, ગાદ, દોહી વગેરે. આ જાણું લેવાણું નરે એક
પરિણામ ! ઉપદોષ્ટ રોગોને ત્યાં સારી રીતે ચિકિત્સા મળી
ગઈ ! હવે તેા પાસાં જંણું છે, એમ દક્ષિણ મદાગાસકમાં
અજુબની વેદ કહેતો હતો. મંદ રોજરીમાં એ શું લાભ કરે ?
ઉત્કૃષ્ટ તુમ્યાન કરે ! રોગ લાંબા ગાલે. આની સાથે આવડિલ
ઉપચાર રોગનાશણું અજબ હાથ કરે છે.

જ્ઞાન અનુભવ :- આવો એક અનુભવ મને માર્કમાં
પ્રાય ૧૨મી એપ્રિલ પુરી થવાને પહેલે રિપનની વાર હતી

નાંખી ૮૧ સુધી પહોંચ્યા છે. એમના પર વર્ષમાન એાળી-
એાની આરાધનાએ એવો જાદુ કરી દીધો છે કે પ્રતિદિન
એમનામાં પ્રોઠતા અને ગંભીરતા ખીલી છે. એમને શાંત
સ્થમાં જીવતા કરી દીધા છે. એમાં વળી મોટી મોટી
એાળીએામાં તે એ (સર ઉનાળામાં પણ) હામચાલિદાર
કરતા થઈ ગયા ! છતાં બીજી બાજુ એમની પ્રકૃતિ બહુ
મદિહુ અને સમતાગ્રાવવાળી ગંભીરી રહી છે. પાછો આએા
દિવસ સ્વાધ્યાયમાં તલાલીન. હવે એમને બીજી વાર એામાં
૧૯ એાળી બાકી છે.

ધર્મપ્રચારકતા :- વર્ષમાન આંગેલથી સંવત્સરી
ધર્મશ અને સેવાવૃત્તિ તથા ધર્મ પ્રચારકતા અનુભવ વધે છે.
આ માટે વર્તમાનમાં એા એાળી પૂરી કરી ગએલા ૨૪ ધ-
ર્મન્યાસજી શ્રી હાન્તિવિજયજી મહારાજ આંગેલુએ દયાન્ત
દિ. શુદ્ધમાવાસમાં કયાં એમનું મુખચિત્ર બાધું જીવન ! અને
કયાં સાધુપણમાં વર્ષમાન તપના પ્રતાપે સંવત્સરજીવનને શુદ્ધ
શુદ્ધતર રાખવાની સીવટ ! આમે એટલી જ સેવાવૃત્તિ ! ઉપરાંત
જ્ઞાન સ્વાધ્યાય તેા ખરે જ ! ત્યારે એમાત્રું એમને
ખંભાતમાં કયું. ત્યાં કાવક સંપ્રદમાં ચાર એપમાં કૃત પાંચમે
તમસન નવા વર્ષમાન તપના પાયા નખાવ્યા, કેટલા ? ૫૦૦.
ખંભાત એટલે જુનું ધર્મશાસ્ત્ર ! ત્યાં તેા કેટલાયને વર્ષમાનતપ
મંડળ વૃદ્ધા રોધ; છતાં આટલા નવા માધકેા !

વર્ષમાન તપનેા મદિમા એાસ છે; પણ કારણા નેપએ.
મદિતર મન તેા માંડુ પડે એવું છે. એા જુનુજવ જુનું,
મેા વર્ષમાન તપનેા પાચે નાખ્યેા પછી બહુ ખીમે પમલે
૧૧ મી એાળી સુધી હામ પહોંચ્યાં, ખરે અટકી ગયાં જુનું.
એ પછી મનને એમ માર : કરતું કે. - આખેા જાણવતું

વર્ધમાનતા :- ઉત્તર સ્પષ્ટ છે. (૧) ઓળીઓ વધતી જવાથી ઓળા પર મમત્વ જાગે છે, જલદી આગળ વધવા મન ઉલ્લસે છે, તેથી હવે લાંબી ઓળીઓ આવવા છતાં પાતલની ગણતરીને બદલે નવી નવી ઓળીઓની ગણતરી અને મેં જોવાય છે. જો કે વચમાં વચમાં પારણા થાય છે ખરા, પરંતુ લક્ષ્ય એ રહે છે કે આખા વરસમાં આટલા આંકડે પહોંચી જવું, અને આ રીતે ઓળીઓ લેવી. ઓળીઓની વૃદ્ધિ લક્ષ્ય બંધાઈ જાય છે, એ વર્ધમાન તપનો પ્રભાવ છે, ત્યારે વિચારો કે કયાં રસકસ ખાવાના લક્ષ્યમાં કમથી ભારે થવાની સ્થિતિ! અને કયાં નીરસ આહારની સાથે મનના મેળ જામવાથી નીપજતી અપૂર્વ કમ નિર્જરાની સ્થિતિ! એટલું ધ્યાનમાં રહે કે લુખ્યા અને કિક્કા ધ્યાન્ય સોજન સાથે મેં થવામાં મુખ્ય કારણ 'વર્ધમાનતા' છે. તપ વર્ધમાન હોવાથી ઉત્કંઠા વધે છે ને ભાવના જાગે છે કે આગળ આગળ ઓળી વધારું તેમ ચર કરેલી ઓળી પૂર્ણ કરું. વચમાં તાવ ભેડું આવે, અશક્તિ લાગે તોય વર્ધમાન ઓળી પૂરી કરવાની લાલચે આયંબિલ મૂકી દેવાઈ મન નથી થતું. ખરેખરા રોગ શમી જાય છે.

વર્ધમાન તપથી અરિહંત પરમાત્મા પ્રત્યે પણ ભક્તિ જાવ ખૂબ વધે છે. એથી અનેક કુવિકલ્પો મટી જાય છે. તો પછી વર્તમાન ભયંકર કાળમાં ઉપસ્થિત થતી અસમર્થિમાં સહવાને બદલે અને બીજાની વિકલ્પો વગેરે કરવાને બદલે શ્રી અરિહંતદેવની ભરપૂર ભક્તિ, ગુરુસેવા અને વર્ધમાન આયંબિલ તપ પર શા માટે ન લાગી જવું?

આત્મ શુદ્ધિ-ઉન્નતિ :- ભૌતિક ઉન્નતિની દેહ મેં મન નથી. ખરી કિંમત આત્મશુદ્ધિ અને આત્મઉન્નતિની

છે, એ જો એવા ઉદ્ધારને મૂકી તપ, જ્ઞાન અને ધ્યાનમાં લીન થઈ શાંત પડે તો, ગ્લાસમાં શાંત પડેલા પાણીને ક્યારે શર્મા જવાની જેમ, આત્માને ક્યારે પણ શર્મા લાયક છે. તીર્થંકર ભગવાન જેવા પણ જે તપ કરતા હતા તે તપને આત્મશુદ્ધિનું અટલ સાધન સમજીને, તપ વિના આત્મા શાંત અને શુદ્ધ શીઘ્ર નહિ બની શકે, તપમાં અગિય સક્તિ છે." વગેરે તત્ત્વમાં એમણે પોતાની દૃઢ શ્રદ્ધા વ્યક્ત કરી, તે પરથી મને પણ નિર્ધાર થયો કે, - મને તેમ ધાય હવે વર્ષમાન તપની જોખીઓમાં બુધાવણું.

ઉદ્ધારશ્રદ્ધિ :- તે પછી એમાસું આવ્યું; અને અત્તરમી જોખીથી શરૂઆત કરી દીધી. અલગત આ પ્રારંભની જોખીઓમાં કળહવાત પણ રહેતી, તેમ જોખીના પાછલા દિવસોમાં ગજત્રી રહેતી કે, - હવે પારજાને આટલા દિવસ રહ્યા, હવે આટલાજ બાકી રહ્યા, તપ પૂરો પાર ઉતરવા સામે પારજું કરવાનીય રૂચિ રહેતી તેમ કેટલાક દિવસ નવી જોખી શરૂ ન કરવાનું પણ આગળથી મન રહેતું. પરંતુ વર્ષમાન તપ અને શુરૂપાનો પ્રભાવ એવો કે, - આદેક દિવસમાં તો પાછું મન જોખી પર લાગી જતું. પાત્રી તો જોખીઓમાં આગળ તપતાં એ સ્થિતિ અતુભવી કે પારજા આદેના દિવસોની ગજત્રીને ગદલે લીજી એવી સામે લઈએ તો હવે મેંજ આવે, એવી ગજત્રીમાં મન રહેવા લાગ્યું. સ્વાપ્નાય માટે તો જરૂર સમય મળવા દરે. સામે કળહવાત તો ઉભરી એવી બાકી ગઈ કે- આયંજિલના સુખજા બોજન પર ચલાવેતું જોડું કતક નીકળી ગયું.

અનાજના છોડા (લૂખું અને રસકસ વિનાનું) ખાય છે, તે ખરી રીતે આરાધનાનો સંઘમનો માલ ચાખે છે, આહારના સ્વાદિલાપણાની પશુછવનની આદતોને તોડવા માટે વર્ધમાન આયંબિલ તપ એક મહાન શસ્ત્ર છે.

લાભોનો થોક :- પ્રાંતે ટૂંકમાં જોઈએ તો વર્ધમાન તપથી (૧) આત્મા સુવર્ણની જેમ કચરો સાફ થવાથી શુદ્ધ બને છે. (૨) નરકાદિની અપેક્ષાએ અનંતમાં ભાગતું મામુલી કષ્ટ પણ સહઈ વેડી લેવાથી મહાન કર્મક્ષય સધાય છે, માત્ર એક આયંબિલમાંય શાસ્ત્ર ૧૦૦૦ કરોડ વરસ નરકના ત્રાસદાયી પાપો નાશ પામવાનું કહે છે, તો અનેકમાં શું પૂછવું? (૩) અરિહંતદેવ અને એમના શાસન પર શ્રદ્ધા, પ્રેમ અને આદર સારા વધે છે. (૪) બીજા રસકસ ખાવાની સગવડ છતાં આ તપ રાજપુત્રીથી કરવાથી આત્માનું ઓજસ વધે છે! અને મહાન સત્ત્વ ખીલે છે! (૫) રસકસ જતા કરવાથી થતા ભાવી દુઃખોથી બચાવ મળે છે! (૬) શરીરમાં વિકારો શાંત પડી જઈ મનોરમ શુભ ભાવનાઓ અંતરમાં ઉછાળા મારે છે! (૭) કાયા પરત્વું ય મમત્વ ઘટે છે, તેથી અનેક વિકારો અને દુર્ગુણોનું પોષણ મોળું પડે છે! (૮) રસ અને આહાર પર કાળુ આવવાથી માણસ મહાવિવેકી બને છે! (૯) આયંબિલ મહામંગળકારી હોવાથી અનેક વિદ્નો ટળી સંપદાઓ આવી મળે છે! (૧૦) આર્થિક ખર્ચ પણ ઘટે છે! (૧૧) પ્રભુભક્તિ વધે છે, તેમ ધર્મકાર્યમાં ખર્ચવાની વધારે ઉદારતા ય રહે છે. આવા કેાઈ લાભોના થોક વર્ધમાન તપથી મળે છે. માટે શ્રી સંઘ એમાં પુરુષાર્થ દારવે એજ એક શુભેચ્છા.

છે. તે વર્ધમાન આયંગિત તપથી અજબ કેટિની સધાય
આ તપના પ્રભાવે પૂર્વે શ્રી અંદ્રકેવળી મહર્ષિ, જગન્નય
સૂરીશ્વરજી મહારાજ કે જેમણે બાર વચ્ચ આયંગિત
દત્તા અને સાથે દિગંબર અને તેત્રીસ વાદ છતાં દ
અને એ તપથી જ ચિતોરના રાજાએ એમને 'તપા' બિ
આપ્યું, અને ત્યારથી શ્રી અંબતું 'તપાગરજી' એ
નવું નામ પ્રસિદ્ધ થયું. એ વગેરે મહાપુરોહ અનેક
ગયા. આજે પણ ચતુર્વિધ સંપ્રદાય અનેક પુણ્ય પુર
વિદ્યમાન છે, જેમણે વર્ધમાન તપથી અદ્ભૂત આત્મોત્ત
દાંસલ કરી છે.

એ બૂલવા જેવું નથી કે અનેકાનેક ગુણો આ
લાભોની ખાણ સમા આ વર્ધમાન આયંગિત તપની પ્રપિ
શ્રી જૈન આસનમાં જ મળે તે, જેમ યોગીજીના દુષ્ટમાં
વિશિષ્ટ યોગસાધના મળે, એવી રીતે અનંત ઉપકારક થ
અસ્તિત્વ પ્રભુના આસનમજ આ વિશિષ્ટ આરાધના પ્રાપ્ત
પાય છે, તેા એની હુલ્લતા અને આમ મહાસાબકનિ
સમજી, છવનમાં અનંત પુણ્ય ખર્ચી મેળવેલી તન-મન
શક્તિ આ તપમાં લગાડી દેવી તેમજે છવ લાલસીએ
મીઠું ઘોષડ્યું ખાવાની લાલચમાં કે ગે.ટી આરંભિક ગળુર્મ
માં આ તપ ચૂકે છે. તે એક મહાન કમનસીબી તે પા
એણે સમજી રાખવું પડે કે રસમય આદારના જોગમાં કો
માલ નથી, અને છવ જ્યેને જોગવતાં-જોગવનાં પોતે જ
જોગવવાની પરિસ્થિતિમાં ગ્રહાઈ જાય છે, કદા તો અસ
માર્ગે માર્ગ ખાતું-પીધું એ કોના પરહોતના પુણ્ય સોપા
અમ મળું છે ?

અનામના વિષય (૧૧) અને સગવડ વિનાનું જાણ છે, તે
ખરી રીતે આમનાનો અંગમનો માત્ર જાણ છે, આહારના
સ્વાસ્થ્યપણની વશાનુભવની આહારનો નોડના માટે વર્ધમાન
આયળિત તપ એક મહાન શસ્ત્ર છે.

લાલોનો શોક : માંને દુઃખમાં એવાં તો વર્ધમાન
તપથી (૧) આત્મા જાણની જેમ કરે સારૂ થવાથી શુદ્ધ
બને છે. (૨) નરકાગ્નિની અપેક્ષાએ અનંતમાં બાબત માંથી
કષ્ટ પણ સદર્શ નેહી લેવાથી મહાન કર્મશાળ સ્વાય છે, માત્ર
એક આયળિતમાં શાસ્ત્ર ૧૦૦૦ કુરોડ તરફ નરકના
નાશદારી પામે નાશ પામવાતું કહે છે, તો અનંકમાં શું
પૂછવું? (૩) અરિહંતદેવ અને એમના શાસન પર શ્રદ્ધા
પ્રેમ અને આહર સારા વધે છે. (૪) બીજા રસકસ જાવાની
સગવડ છતાં આ તપ સમુદ્ધુર્ગથી કરવાથી આત્માનું એજસ
વધે છે! અને મહાન સત્ત્વ ખીલે છે! (૫) રસકસ જતા
કરવાથી થતા બાવી દુઃખોથી બચાવ મળે છે! (૬) શરીરમાં
વિકારો શાંત પડી જઈ મનોરમ શુભ બાવનાઓ અંતરમાં
ઉછાળા માટે છે! (૭) કાયા પરત્વું ય મમત્વ ઘટે છે, તેથી
અનેક વિકારો અને દુર્ચ્છાઓ પોષણ મોળું પડે છે! (૮)
રસ અને આહાર પર કાળુ આવવાથી માણસ મહાવિવેકી
બને છે! (૯) આયળિત મહામંગળકારી હોવાથી અનેક
વિધનો ટળી સંપદાઓ આવી મળે છે! (૧૦) આર્થિક ખર્ચ
પણ ઘટે છે! (૧૧) પ્રભુભક્તિ વધે છે, તેમ ધર્મકાર્યમાં
ખર્ચવાની વધારે ઉદારતા ય રહે છે. આવા કોઈ લાલોના
શોક વર્ધમાન તપથી મળે છે. માટે શ્રી સંઘ એમાં પુરુષાર્થ
ફોરવે એજ એક શુભેચ્છા.

૪. મૃત્યુનો મૃત્યુઘંટ :
સમ્યક્તપ

લેખક :
પૂ. પં. શ્રી
રવિવિજયજી ગણિવર

આત્મામાં જેમ સર્વજ્ઞતા સ્વભાવ રહેલો છે તેમ અણુ-
હાર સ્વભાવ પણ રહેલો છે. અર્થાત કોઈપણ જાતના આહાર
વગર અનન્ત કાળ સુધી જીવવાનો સ્વભાવ તે અણુહાર
સ્વભાવ છે. તે સ્વભાવ પણ કર્મ સંયુક્ત આત્મા હોવાના
પ્રભાવે દબાઈ ગયો છે. ત્યાં સુધી દબાઈ ગયેલ આ સ્વભાવ
પ્રગટ ન થાય ત્યાં સુધી આત્મા કદાપિ સર્વ દુઃખોથી મુક્ત
થઈ શકતો નથી. સર્વ દુઃખોથી મુક્ત થયા વગર સંપૂર્ણ
મુખનો ભોક્તા પણ આત્મા બની શકતો નથી. આત્માના
આ અજ્ઞાત સ્વભાવના પ્રગટીકરણ માટે અનેક ઉપાયો
રોલે છે. તે સર્વ ઉપાયોમાં સર્વોત્કૃષ્ટ ઉપાય સમ્યક્ તપ છે.

જીવને ભોટામાં ભોટું દુઃખ જન્મ-મરણનું છે. બીજા
દુઃખો જન્મ મરણના દુઃખોની પછવાડે સંકળાયેલા
જે જીવને જન્મવાનું ન હોય તો તેને રોગ-શોક, ઇષ્ટ
અનિષ્ટ સંયોગ, વૃદ્ધત્વ, દારિદ્ર્ય આદિ કોઈ દુઃખોને
મરણ ન પડે. જન્મ થયો માટે રોગાદિ દુઃખો ભોગવવા
છે અને તે બધાને ટપી લાય એવું મરણનું પણ મળ્યુંકર
જે એવવું પડે છે એટલે કે સર્વ દુઃખોમાં કારણ જન્મ
જન્મમાં કારણ કર્મ છે. કર્મમાં કારણ ભોટ છે ભોટમાં
તપ વિષય અને કપાયો મુખ આપનારા છે એવી બુદ્ધિ
જોવી અમુક્ત વિષય કપાયો ઉપર રાગ છે. આ રાગથીજ
જા દિશા, વૃદ્ધ, મોટી સંસારજોરી, વિશ્વાસઘાત, ચાલી-
કુમર, કુટુંબ, સાચામુડી આદિ અનેક પ્રકારના પાપો કરે
જે તે રાગ દ્વારા પછી સદૃશ થયા બાદ તે સદૃશતામાં

કારણ તરીકે તે પાપ પાપનો પાપ છે. તેથી જ પાપ પાપનિષ્ઠોમાં જન્મનો રંગ નથી છે. અને, યજ્ઞના અર્ચક દ્વારારો અત્મામાં પડે છે અને તે રંગવાળી પાપ પાપની નિષાગિન પાપો બાંધે છે અને દુઃખની પાપ પાપ બિલી કરે છે.

આ વિભી જાતી દુઃખ પાપપાપનાં મળ કારણ મનુષ્ય નિષ્ઠો અને કપાળો રૂપ આપે છે. એવી ભુક્તિથી તે નિષ્ઠ કપાળમાં થતો રાગ છે. અને જે દુઃખની પાપપાપની મુક્ત થવું હોય તો આ નિષ્ઠકપાળના રાગના નાશ માટે કે તેના જોરના નાશ માટે જીવે અવશ્ય પ્રયત્ન કરવો જ જોઈએ. તે પ્રયત્નો અનેક પ્રકારના કરવાનાં જાણીઓએ બતાવ્યાં છે. તેમાં સર્વશ્રેષ્ઠ પ્રયત્ન સમ્યક્ તપ છે. આ વાતને કરેનાર જિનેશ્વર દેવો છે. જ્યારે જિનેશ્વર દેવોએ આ વાત કરી ત્યારે તેઓ રાગ દંપ અને અજ્ઞાનથી સર્વથા પર હતા એટલું જ નહિ પણ સંપૂર્ણજ્ઞાને કરીને સદિત હતા. આ વાતને કહેતી વખતે પણ શ્રી જિનેશ્વર દેવોના ઇશદો “કૌર્મપણ રીતે આ વાતને સમજી જીવનમાં આચરી સર્વ દુઃખથી મુક્ત થઈ સંપૂર્ણ સુખને ભોગવનારા થાય” તે હતો. જે પુન્યાત્માઓએ શ્રી જિનેશ્વરદેવોની આ વાતને ઝીલી તેઓ સર્વદુઃખથી મુક્ત થઈ સંપૂર્ણ સુખના ભાગી થયા. આપણે જો દુઃખોથી મુક્ત થવું હોય અને સંપૂર્ણ સુખના ભાગી બનવું હોય તો આ વાતને ઝીલવી જ પડશે.

બાહ્ય-અર્થ્યંતર સ્વરૂપ સમ્યક્ તપ અનેક પ્રકારનો છે. એ તપનો મહિમા પ્રભાવ અને ફળો અનેક પ્રકારના છે. તેનું વર્ણન શાસ્ત્રોમાં ખૂબ વિસ્તારથી કર્યું છે.

મરણનું મરણ કરેનાર તપ છે. ઘડપણનો નાશ તપ કરે. જગતમાં કૌંઠ એક પણ સારી ચીજ નથી કે જે

૪. મૃત્યુનો મૃત્યુધંદ :
સમ્યક્તત્ત્વ

લેખક :
પૂ. પં. શ્રી
રવિવિનયચંદ ગણિવર

આત્મામાં જેમ સર્વજ્ઞતા સ્વભાવ રહેલો છે તેમ અણુ-
દ્વારે સ્વભાવ પણ રહેલો છે. અર્થાત્ કેન્દ્રપણુ જ્ઞાતના આધાર
વગર અનન્ત ક્ષણ સુધી કુલપાનો સ્વભાવ તે અણુદ્વારે
સ્વભાવ છે. તે સ્વભાવ પણ કર્મ સંયુક્ત આત્મા હોવાના
પ્રભાવે દબાઈ ગયો છે. ત્યાં સુધી દબાઈ ગયેલ આ સ્વભાવ
પ્રગટ ન થાય ત્યાં સુધી આત્મા કદાપિ સર્વ દુઃખોથી મુક્ત
થઈ શકતો નથી. સર્વ દુઃખોથી મુક્ત થયા વગર સંપૂર્ણ
સુખનો લોકતા પણ આત્મા બની શકતો નથી. આત્માના
આ અણુદ્વારી સ્વભાવના પ્રગટીકરણ માટે અનેક ઉપાયો
હોવા છતાં તે સર્વ ઉપાયોમા સર્વોત્ક્રમ ઉપાય સમ્યક્ તત્ત્વ છે.

કુલપાને જોતામાં જોતું દુઃખ જન્મ-મરણનું છે. બીજા
બધા દુઃખો જન્મ મરણના દુઃખોની પછવાડે સંકલ્પાયેલા
છે. એ કુલપને જન્મમરણનું ન હોય તો તેને જોમ-ચોમ, દિટ
વિયોગ અનિદ સંયોગ, વૃદ્ધત્વ, તરિક્ષ્ણ આદિ કેન્દ્ર દુઃખોને
જોમવવા ન પડત. જન્મ મરણ માટે જોમરિ દુઃખો જોમવવા
પડે છે અને તે જોમને તપા જાય એકું મરણનું પણ સર્વાંશ
દુઃખ જોમવવાનું પડે છે એટલે કે સર્વ દુઃખ માં મરણ જન્મ
છે. જન્મમાં મરણ કર્મ છે. કર્મમાં મરણ મોદ છે. મોદમાં
મરણ વિષય અને પ્રત્યેક દુઃખ આગનાકા જે એવી સુદ્ધિ
હોવાથી અનુકૂળ વિષય હાથે હાથે રામ છે. આ રામથીજ
જીવ દિશ્ય, જીવ, મોરી સંસારમેલી, વિદ્યારામણ, આત્મી-
સુખી, કુલપ, આગાહુરી આદિ અનેક પ્રકારના પાપો કરે
છે. તે પાપો કરી પાડી ગુણ થવા વગર તે મરણનામાં

તપના પ્રભાવે ન મળે. દેહપણુ આત્મા તપ દ્યો સિવાય મુક્તિમાં ગયો નથી. જતો નથી અને જયે પણ નહિ. વાસુદેવપણું-જગદેવપણું-અકલ્પિતપણું કે તીર્થંકરપણું પણ તપના પ્રભાવથી જ મળે છે. નિઃકાચિત પાપોનો નાશ કરવાની તથા અપૂર્વ પુન્ય જંભાવાની તાદાત તપમાં છે. દેહપણુ છુવને ગમે ત્યારે સમ્યક્તપનો આશ્રય દ્યો વગર છૂટકો નથી. હરેક આત્માદિ અતિન્દ્રિય પદાર્થો માનનાર આસ્તિક ધર્મવાળાઓએ પણ તપને ઘણું ઘણું મહત્ત્વ આપ્યું છે. જોમના ધર્મગ્રંથોમાં પણ તપનું મહાત્મ્ય લખ્યું છે અને ગેળવનારા અનેક છુવોના કથાનકો પણ જોમને ત્યાં આલેખાયેલાં છે.

સાનક્રુમાર વિષ્ણુક્રુમાર અને વાલીમુનિ આદિ મહા-મુરૂષોએ તપના પ્રભાવે અનેક પ્રકારની લગ્નિષ્ણો પ્રાપ્ત કરી હતી; ચિલાલીપુત્ર અને હરપ્રદારી તથા તેમના જેવા હર શકુ અને શયંકર પાપોને આગવનારાઓએ તે પાપો અગરી, આપેલ વાયંકર પાપોનો નાશ પણ તપને છુવતમાં એકમેક બતાવીને ક્યો છે.

ત્યાં સુધી છુવ ગરમાવતોમાં આવતો નથી ત્યાં સુધી છુવમાં સમ્યક્તપ આવતો નથી. સમ્યક્તપ વગર પુન્યાનુજંધો પુન્યનો લાજ થતો નથી. પુન્યાનુજંધો પુન્ય સિવાય મળેલ ઉત્તમ પૌરુષલિક આમર્શનો સદુપયોગ થતો નથી. આમર્શના સદુપયોગ વિના ઉત્તરોત્તર પુન્યવૃદ્ધિ, દેવપ્રદાન અને દુષ્ટવૃદ્ધિ થતી નથી. ઉત્તરોત્તર પુન્યવૃદ્ધિ-દેવપ્રદાન અને દુષ્ટવૃદ્ધિ સિવાય છુવ મુક્તિની નિઃકર જોઈએતો નથી. આ રીતે મુક્તિની નિઃકર જોઈએવા માટે મૂળારણ્ય તરીકે સમ્યક્તપ છુવતમાં ૪૨મ આશ્વક છે.

નથી અને દુઃખની દરખનાથી પણ બાગી છૂટવાની ઇચ્છાવાળો હોવા છતાં દુઃખ તેનો પાશો ઊઠતું નથી. જો દુઃખોથી સર્વથા છૂટવું હોય અને સુખના જ બાગીદાર બનવું હોય તો ટેસ્ટપૂર્વક ખાવાની કુટેવને દેશવટો આપી ટેસ્ટપૂર્વક તપ કરવાની ટેવનો આદેશ કરે, એજ આચો અને સરલ ઉપાય છે.

જોને ળસવાની ઇચ્છા હોય તેણે તે આદાર સંજ્ઞાનો ઉન્નેદ કરવા માટે કે તોડી પાડવા માટે તપ દયો સિવાય છૂટકો છે જ નહિ.

અનશન તપમાં એક ઉપવાસથી માંડીને છ મહિના સુધી ઉપવાસ આવે છે. આ અનશન તપ મદાન છે છતાં તે છ મહિનાથી અધિક ફરી શકતો જ નથી એવા મહેતા તપમાં સમાપ્તિ સમયે પણ ઘણી દુષ્કર બની જાય છે. વર્તમાનકાળનું ઈવટ્ટું સંવયનું પણ તે મહેતા તપ કરવામાં મદદગાર થતું નથી. વર્તમાન તપ એવો મદાન તપ છે કે ત્યાંસુધી જીવ તે તપને ઉત્સાદપૂર્વક આગળ આગળ કરવા માટે ત્યાં સુધી આગળ આગળ ફરી ચક્રે છે. વર્તમાનકાળમાં પણ તપ વર્ત સુધી લાગત વર્તમાન તપ કરનારા પૂજ્ય તમારો વિવશ છે. લાગત પોચો આશંકિત મુન્દરા તો વર્તમાનમાં કેટલાંક અચાલમારો છે. આ તપમાં વિશેષતા એ છે કે ચરીરને આઠતું સાજવા માટે અને ચરીર દ્વારા આત્મ લક્ષ પ્રગટ કરવા માટે ચરીરને ખાવા વગર અર્ધ દોક મને છતાં આશંકિતતા આજ્ઞાના પ્રતાપે ચરીર દુર્ગ્ગતિમાં વિપદ પડે નહિ. ઉપાર પેલા દાવ નહિ, લેમ લેમ આશંકિતતા તપ વખતે જાય તેમ તેમ અંદર ખુબ

પણ તપ અગ્નિની જેમ તપાગ્ની ભરતીભૂત કરી નાંખે છે. માટે મહાપુરુષોએ તત્ત્વથી જ્ઞાનને જ તપ તરીકે ઓળખાવ્યું છે. એ જ કારણથી અભ્યંતર તપને શ્રામ્ય માનવામાં આવે છે. અને અનશનાદિ બાહ્ય તપ પણ અભ્યંતર તપને પુષ્ટ બનાવનાર છે. તેથી તેનું પણ યથાશક્તિ પાલન અવશ્ય કરવું જોઈએ.

બાહ્ય તપના આચરણ વિના અભ્યંતર તપમાં સ્થિરતા આવતી નથી. માટે જ શ્રી તીર્થંકર પરમાત્મા પણ નિર્મળ અવધિજ્ઞાન દ્વારા એજ ભવમાં મુક્તિ થશે એમ જાણવા છતાં પણ બાહ્ય તપનું આચરણ અત્યંત આદરપૂર્વક કરે છે. આથી પણ અનશનાદિ તપનું અત્યંત મહત્ત્વ સાબિત થાય છે.

તપ એ શ્રમણુજનનો પ્રાણ છે :-

‘શ્રમણ’ શબ્દનો ભાવાર્થ શ્રી નંદીસૂત્રની ટીકામાં બતાવતાં શ્રીમદ્ હરિભદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજ તપનું મહાત્મ્ય વર્ણવે છે કે :-

‘શ્રામ્યંતીતિ-(તપસ્યતીતિ શ્રમણઃ)’ એ તપ કરે છે તે શ્રમણ છે.

પ્રવ્રજ્યાદિદિવસાદારમ્ય સકલસાવધયોગવિરતો ગુરુ-પદેશાદનશનાદિ યથાશક્તિ આપ્રાણોપરમાત્ તપશ્ચરતીતિ શ્રમણઃ શ્રી ભાગવતી દીક્ષા શ્રદ્ધાળુના દિવસથી સકલ પાપ વ્યાપારથી વિરામ પામેલા સદ્ગુણોના ઉપદેશથી યથાશક્તિ અનશનાદિ તપ, ચાવનજીવ (જીવનપર્યંત) સુધી કરે છે. તે શ્રમણ કહેવાય છે.

આગમમાં અન્ય સ્થળે પણ એજ હકીકત વર્ણવી છે કે :-

યઃ સમઃ સર્વભૂતેષુ સ્થાવરેષુ વ્રસેષુ ચ ।

તપશ્ચરતિ શુદ્ધાત્મા શ્રમણોઽસૌ પ્રકિર્તિતઃ ॥

પ. ભદ્રંકર

લેખક :

તપોધર્મ

પૂજ્ય પં. શ્રી કલ્યાણવિજયજી મળી.

અનંત ઉપદ્રવી અસ્થિત પરમાત્માએ સર્વ જીવોના દૃષ્ટાન્તુ માટે જ ધર્મનું શુદ્ધસ્વરૂપ બતાવ્યું છે, તેમાં પણ સર્વ ત્યાગમય અમલુધર્મની જ પ્રધાનતા બતાવી છે.

અદ્વિતિયા, સંયમ અને તપરૂપ ધર્મ જ ઉત્કૃષ્ટ મંગલ છે. આદ્યો ધર્મ સમગ્ર વિશ્વનું દૃષ્ટાન્તુ-મંગલ કહે છે, અને તે ધર્મનું સંપૂર્ણતયા પાલન સાધુ-મદ્દાત્માઓ જ કરી શકે છે.

અદ્વિતિયા અને સંયમના પાલન સાધે ત્યારે 'તપ' ની વિરાટ શક્તિ બળે છે ત્યારે જ કર્મોનો સર્વથા હાય હાય છે.

બ્રાહ્મ કે અધ્યંતર તપના આચરણ વિના દોષપલ્લુ છપ મુક્તિ નેમવી શકતો નથી. માટે જ ધર્મના પ્રત્યેક અનુષ્ઠાનોમાં તપને પ્રધાનતા આપવામાં આવી છે, 'ઈન્દ્રિય નિરોધ' એ તપનું લક્ષણ છે. અશુભ પ્રવૃત્તિ કે દુષ્ટ ઇન્દ્રિયાના અવરોધ વિના દોષપલ્લુ પ્રકારનો ધર્મ આચરી શકતો નથી પણ જલ્દી જ્ઞાન હોય કે શીલ, અદ્વિતિયા હોય કે સંયમ, ગમે તે ધર્મ શુભ જાય વિના નિષ્ફળ જાય છે. અને શુભ જાય અશુદ્ધ વૃત્તિઓના નિરોધ વિના ઉત્પન્ન થયેો અકલ્પ નથી. અશુભ વૃત્તિઓનો કે અપ્રશસ્ત ઇન્દ્રિયોનો નિરોધ પણ તપના અત્યંત અવશ્યક વિના સંભવી શકતો નથી. માટે શુભ આત્માએ જીવનમાં અચર્ય તપના અન્યાય કરવા પ્રયાત્નશીલ બનવું.

'સાનમેષ લુપ્તાઃ માદુઃ કર્મણાં તપનાત્, તપઃ' કર્મોને તપાએ તે 'તપ' કહેવાય છે. નિમગ્નિય (નિરાળ-માદ) કર્મોને

તપસ્ય સમારંભ ન તપના મહાપ્રભાવથી લીધે
 કમળ કે (મહાપર) મળી ગરે છે તા પાછી સ્વર્ગોદિતુષ્ક અથ
 મહાનિર્લાસિયા કે નર્વાનિષિ મળે તમાં તો નવાઈ જાયી
 અર્થાત્ જગતમા જીવું કોઈ કષ્ટ જ્ઞાન નથી કે કોઈ ઉત્તમ
 વસ્તુ નથી કે જે તપના પ્રભાવ ન મળે? અરે વિશેષ શું
 કદીએ તપસવી મહાત્માઓની મનોદામન્યા પણ તત્કાળ ફળ
 દાખી બને છે. પરંતુ વિવેકી આત્માઓ મુક્તિની મંગલમામલ
 સિવાય અન્ય બાલ્ય સુખાદિની અભિલાષાથી તપ આસરતા
 નથી કારણકે નિરાશંસ બાવે કદેતો તપ જ સ્વ-પરતુ ક્રેય
 કરે છે. આ વાત તેમના અંતરમાં કોતરાઈ ગઈ હોય છે

તપ એ ઉત્કૃષ્ટ મંગલ અને યોગાધિરાજ છે:-
 સર્વ મંગલોમાં તપ એ સર્વોત્કૃષ્ટ મંગલ છે. આ વાક્ય
 સર્વ સિદ્ધાન્તોના સાર રૂપે છે જેમ થી નમસ્કાર મહામંત્ર

જે શુદ્ધાત્મા સર્વ ત્રસ (હાલતા ચાલતાં હોયો) કે સ્થા-
વર (એકેન્દ્રિયાદિ સ્થીર હોયો) હોયો ઉપર સમભાવ રાખી
તપનું આચરણ કરે છે. એજ શ્રમણ કહેવાય છે.

આ રીતે વિચારતાં સમગ્રજીવે કે તપ એ જ શ્રમણ
હોવાનો પ્રાણ છે. જેમ પ્રાણ વિના હોવાનું હોવી શકાતું
નથી તેમ તપ વિના સંયમહોવાનું પણ ટકી શકતું નથી.

તપ દ્વારા આત્મીક ગુણોની પ્રાપ્તિ :-

શ્રી નવતત્ત્વ પ્રકરણમાં તપને હોવાના લક્ષણ તરીકે
બાળખાંડ્યું છે.

“જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, તપ, વીર્ય તથા ઉપયોગ એ
હોવાના લક્ષણ છે.” કર્મરૂપ દાન્ટને બાળખામાં અગ્નિ સમાન
હોવાથી “તપ” આત્માના શુદ્ધ સ્વરૂપને સીધા પ્રગટાવે છે.
એ જ હેતુથી નવતત્ત્વમાં તપને “નિર્જરાતત્ત્વ” તરીકે સ્વ-
તંત્ર સ્થાન આપવામાં આવ્યું છે.

“તપસા નિર્જરાય” — શ્રી તત્ત્વાર્થ મુનિમાં તપવટે ચંદ્ર
અને નિર્જરા ધાવ છે એમ બતાવ્યું છે. એટલે બાહ્ય અને
સ્વચ્છ તપ એ આવતા કર્મોના ઘસારાને અટકાવે છે.
એને જુના ભૂતકાળના બાંધેલા નિબિડ કર્મોને નાશ કરે છે.
અમરજીવિ શુદ્ધોની પ્રાપ્તિ તેના પ્રતિબંધક કર્મોની નિર્જરા-
થી જ થાય છે. અને તેના આગળના ગુણસ્થાનકોની પ્રાપ્તિ
પણ આત્માદિ તપ દ્વારા જ થતી હોવાથી આત્માના પ્રત્યેક
રૂપને તપ પ્રગટાવી શકે છે. એમ જાણવામાં જરા પણ
અવિચાર્ય નથી.

સિરિવાલકહામાં નિશ્ચયથી તપની વ્યાખ્યા આ પ્રમાણે બતાવી છે કે :-

“ ઇચ્છાનો નિરોધ કરીને સમતાવડે શુદ્ધ સંવરભાવમાં વર્તતો અને કર્મોનો (અંશેઅંશે) ક્ષય કરતો આત્મા જ તપ સ્વરૂપ છે. ”

‘ ઇચ્છારોધન સંવરી પરિણિત સમતા થોગે રે,
તપ તે એહિજ આતમા વરતે નિજ શુભ ભોગે રે. ’

પર-પરિણતિનો ઉચ્છેદ કરી આત્માના શુભપર્યાયમાં તલલીન બનવું એ જ નિશ્ચયથી તપ છે,

‘ ઇચ્છારોધન તપ નમો, બાહ્ય અભ્યંતર ભેદેજ,
આતમ સત્તા એકતા, પર પરિણતિ ઉચ્છેદેજ. ’

અનશન તપની મહત્તા :- નિશ્ચયનઃ
ઉત્કૃષ્ટતા બતાવી છતાં પણ અનશન તપનું પ્રથમ
આહારાદિની પ્રબળ ઇચ્છાઓને નાબૂદ બનાવવા

શ્રીકૃષ્ણપદ્મ સંપ્રદાય : શાસ્ત્રોમાં લખેલી જે મહિમા અને મહાદેવ ભગવાનમાં આપ્યા છે, તે શબ્દ લખી અમરજા અને તે લખતી શ્રીકૃષ્ણનાર પદારે આપ્યો છે.

(૨) જિનાર્થી-જે તપમાં ભૂમિપ્ર પ્રમાણે શ્રી જિનેશ્વર
પૂજા-ભક્તિ કરવામાં આવે

(3) કપાસત્યાગ-જે તપ કરવાથી અત્યંત કપાયોની દ્વાની થતી હોય અર્થાત ક્રોધ, માન, માયા કે લોભને વશ થઈ તપનું મહાન ફલ હારી જવું નહિ.

(૪) જિનાશા-જે તપનું આચરણ કરવામાં આવે તે શ્રી જિનાશા ષોટલે શાસ્ત્રાનુસારી વિધિપૂર્વકે કરવું.

આ રીતે કરેલો તપ ‘શુદ્ધ તપ’ કહેવાય છે. અને તેથી સકામ નિર્જરા થાય છે. અને મોક્ષની પ્રાપ્તિ થાય છે.

શ્રી વધમાન તપની વિશિષ્ટતા ! અનશન-તપનું
 ધ્યેય આહાર-સંજ્ઞાને નાબૂદ બનાવવાનું છે. જેથી આત્મા
 અણાહારીપદ પ્રાપ્ત કરી શકે. શ્રી નવપદની આરાધના
 જેમ આયંબિલ તપથી થાય છે તેવી રીતે શ્રી વધમાન
 તપ પણ આયંબિલથી જ થાય છે અને તેની શરૂઆત એક
 આયંબિલ પછી ઉપવાસ. જે આયંબિલ પછી ઉપવાસ એમ
 લાગત અનુક્રમે ત્રણ-ચાર અને પાંચ આયંબિલ પછી
 ઉપવાસ કરવાથી આ તપને પાચે નાંખાય છે અને

શ્રી વર્ધમાનસ્વામી ભગવાને આરાધાર વર્ષ સુધી ઘોર તપસાધના કરી દેવલજ્ઞાન પ્રગટાવ્યું હતું, શ્રી જૌતમસ્વામી ગણધર ભગવંત છટ્ટના પારણે છટ્ટ કરવાથી અઘ્ઘાવીસ લખિય-
ઓના સ્વામી બન્યા હતા,

શ્રી ધના અણુગાર તપના અભાવે જ ગૌડ હન્ટર મુનિઓમાં સર્વશ્રેષ્ઠ અણુગાર બન્યા હતા. ચાર હતાના મદાપાપને આચરનારા દ્રઢપ્રદારી-અણુતમાલી જેવા પણ તપના પ્રભાવે કેવલી બની મોક્ષગામી બન્યા.

તપસ્વી મદાતમાઓ તપ દ્વારા સ્વના ધ્યક્ષની સાથે અન્ય છવેા ઉપર પણ મદાન ઉપદાર કરી તેમ આસનની અગ્નેઃ પ્રભાવના કદે છે. માટે જ આઠ પ્રભાવકેામાં તપસ્વી મદાતમાને પણ પાંચમા પ્રભાવકે માનવામાં આવ્યા છે.

તેનઆસનમાં નાનામાં નાતું પણ બાદ્ય તપ અભ્યંતર તપ સંહિત જ કરવામાં આવ્યું છે. તેમ નવધારથી તપમાં નવધાર ગંતવું સમરણ કરી પુણ્યપાણ્ય પારવાત્રું વિધાન છે, તે વિનયરૂપ તપ છે, પંચગી, અષ્ટમી, સ્નેહાદયી, નવચંદ કે પીંચરધાન અને વર્ધમાન આયંબિત તપ... વિરેદે નપેા દેવવંદન-કામોન્મર્ગ-સ્તવ આદિ અભ્યંતર તપ જામે કરવામાં આવે છે તેથી જ 'અનશન તપ' સ્વભાવશક્તિપાત્રે બની રહ્ય છે. અંધા સંવિદાના ઇ મલ્લ ઉપવાસ તપના પ્રભાવે 'અશનર બદમાદ' ને તેનધર્મની પ્રાપ્તિ થઈ હતી. તપ કો આસનપ્રભાવનાતું અગ્નેઃ આધાર છે. તપસ્વી આગ-જોને તપ કરતાં સર્વ અગ્નેઃ મેઝ્ય આતમાઓ તેમની જેવા-અગ્નિ કરવા દ્વારા તેમજ હૃદયપૂર્વકની અનુમોદના કરી અમુદય લાભ પ્રાપ્તે છે. તપના ઉત્તમપદ કેવલ પાણક પણ આસન પ્રભા-

(૨) મહાપરાક્રમી યુધિષ્ઠિર આદિ પાંચ પાંડવો પૂર્વ ભવમાં આ તપની પૂર્ણ આરાધના કરી હતી.

(૩) શ્રી સનતકુમાર ચક્રવર્તીએ પણ પૂર્વભવમાં સો ઝોળી પૂર્ણ કરી હતી.

શ્રી વર્ધમાનસૂરિજી મહારાજે વર્ધમાન તપની અખંડ સો ઝોળી પૂર્ણ કરી શ્રી શંખેશ્વર પાર્શ્વનાથ ભગવાનના દર્શન કયો પછી પારણું કરવું એવો અભિગ્રહ કરી પ્રયાણ કર્યું, પણ માર્ગમાં કાલધર્મ પામી શ્રી શંખેશ્વર પાર્શ્વનાથ ભગવાનના અધિષ્ઠાયક દેવ થયા.

આ પ્રમાણે ભૂતકાળમાં અનેક મહાપુરુષોએ શ્રી વર્ધમાન તપની આરાધના કરી સ્વપરતું શ્રેય સાધ્યું છે. વર્તમાન કાળમાં પણ વિપુલ સંખ્યામાં આ તપના આરાધકો શાસન પ્રભાવનાં કરી નિજ જીવનને ધન્ય બનાવી રહ્યા છે.

આયંબીલ તપથી થતાં લાભો :-

સર્વ વિધનવિનાશક શ્રી આયંબીલતપના પ્રભાવે દારિકા નગરીમાં ન્યાં સુધી આયંબીલતપની અવિરત આરાધના ચાલુ હતી ત્યાં સુધી તેનો દાહ ન થઈ શક્યો. કેાઇ પણ સત્કાર્યના પ્રારંભમાં આયંબીલ તપ અવશ્ય કરવામાં આવે છે. જેથી કાર્ય નિવિધને પરિપૂર્ણ થાય છે.

વિગઈઓના વિકારથી બચવા માટે આયંબીલ તપ એક અદ્વિતીય ઉપાય છે. ઇન્દ્રિયો અને કપાયોના હમન માટે આયંબીલ તપ અતિ આવશ્યક છે. આ તપના આરાધનથી શરીરશુદ્ધિ, મનશુદ્ધિ, આત્મશુદ્ધિ થાય છે. ચિત્તની પ્રસન્નતા વધે છે. તેથી આત્મા સમાધિદશામાં ઝીલતો થઈ સર્વ ક્રમેનાં ક્ષય કરી અક્ષય-અનંત અવ્યાબાધ ... લોકતા થાય છે.

તપશ્ચર્યાનાં અજવાળાં :

છ આયંબીલ અને ઉપવાસ એમ યાવત સો આયંબીલ પછી ઉપવાસ કરવાથી ૧૪ વર્ષ, ત્રણ મહિના અને ૨૦ દિવસમાં આ તપની મંગલ પૂર્ણીદુલી થાય છે. આને તો આ તપની આરાધના ચોતાની શક્તિ અનુસાર આંતરે આંતરે કરવામાં આવે છે.

પૂર્વે શ્રી વર્ધમાન તપની આરાધના ચંદન રાગએ શ્રી નિર્વાણી તીર્થંકર ભગવંત (ગર્હ ચોવીશીના બીલ ભગવાન) ના શાસનમાં કરી હતી તેના પ્રભાવે તે શ્રીચંદ્ર રાતના ભવમાં મદાન રાત્ર્યાદિ સમૃદ્ધિ પામી અનુકંષા કેવલી બન્યા હતા. તેમના જીવન-ચરિત્રનું અવલોકન કરવાથી આ તપનું અદ્ભુત મદાત્મ્ય સમજવા મળશે દુઃખમાં આ તપની ભાવપૂર્વક આરાધના કરવાથી 'શ્રીચંદ્ર કેવલી' નું નામ ૮૦૦ ચોવીશી સુધી અમર રહેશે અને તે દરમ્યાન થનારા શ્રી તીર્થંકર પરમાત્માના શ્રી વર્ધમાન તપને મદિમા બતાવતી વખતે તેમનું આદર્શ દર્શાવે આપશે. આમતો દરેક તીર્થંકર પરમાત્માના નામ ત્રણ ચોવીશી સુધી રહે છે. શ્રી ચુલીચંદ્ર સ્વામીનું નામ ૮૪ ગણતરી સુધી રહેવાનું છે. ત્યારે શ્રી વર્ધમાન તપનું કેવલું અદ્ભુત પ્રભાવ કે જેના અભ્યાસના નામને મદિમા ૮૦૦ ચોવીશી સુધી ચૂલેલા હશે. જે અનેક તપસ્વીઓને પ્રેરિત કરેલા હશે.

શ્રી વર્ધમાન તપના આરાધકો (૧) જેમને મદાત્મકતાની દ્રશ્યી રૂપે "મદાત્મક મુક્ત" ને અર્થે અંગીકાર કરી શો વર્ધમાન તપની જો બીજી મિત્ર મળે તેમ કરી, કેવલજન પામી મોક્ષ મળે.

જૈનેતરને માટે આયંજિલની યોગખાણ :-

આધુનિક વાળામાં આયંજિલને અસ્વાદ એકાશન, રૂક્ષમત, Tastedless simple diet. વગેરે કહી શકાય.

અસ્વાદ એટલા માટે કહેવું પડે છે કે તે આહારમાં સ્વાદ વધારવા માટેના મસાલા જેવાં કે મરચા, ધાણાજીર, હળદર, અજગો, વગેરે હોતાં નથી, રૂક્ષમત એટલા માટે કહેવું પડે છે કે, રોગમાત્રના મૂળ કારણભૂત જે રસો જેવા કે દહીં, દૂધ, ઘી, તેલ, ગોળ કે ખાંડ, તળેલી વસ્તુ કે પકવાન્ન, મિઠાન્ન, મેવો, મીઠાઈ ફળ કે લીલી વનસ્પતી કે તેનાં લીલાં પાંદડાં વગેરે હોતાં નથી. શુદ્ધ પરંપરા જોતાં તો લાગે છે કે, -મારવાડ જેવા પ્રદેશમાં તો આજે પણ મીઠું (લવણ) મરી, સૂંક, હીંગ જેવા મસાલા ત્યાજ્ય મનાય છે, તેથી તે બાળુના આયંજિલના આહારમાં આજે પણ તે લોકો તેને નાખતા નથી, તેવી આચરણ પણ દેખાય છે. આ તો ત્રિષ્ઠાનમ્ વર્ણન કર્યું. પરંતુ આયંજિલમાં જાં વપરાય

૬. આયજિલતપ :

મારો અનુભવ :

લેખક :
પ્ર. મુનિરાજશ્રી
દક્ષિણપ્રભવિજયશ્રી મ.

જીનશાસનમાં આયજિલતપની માંગલિકતા પ્રાયઃ સર્વને
મુજાત છે. પરંતુ બીજાને-અજ્ઞેનને આ તપનો ખ્યાલ પૂર્ણ
રીતે એક જ શબ્દમાં આપી શકાતો નથી. એટલે આ ખ્યાલ
આપણે અને અસ્થાને નથી. કેમકે તેથી સર્વને તેના સંસ્કારો
પરે અને પદ્ધતિ હોય તે વધુ દૃઢ થાય.

આયજિલના સમાન-અર્થક શબ્દો અને તેના

ભાવ :-

૧. જાંબિલ : નીરસજલં ૩ દુષ્પાપં ૪ ખાડસોલજં ।
૫ કામત્યં ૬ મંગલં ૭ સીયં લેગટ્ટા અંબિલક્ષ્માચિ ૧૧૧

૧. આયજિલને 'આચામારલ' પણ શાસ્ત્રોમાં દહેલ છે.
આયજિલનો આધાર મુખ્યતાએ કેવળ પાણીમાં બાદેલ
રસકસ વિતાનો નીરસ હોય છે. તે આધારમાં વિગટ કે
ખટાચ હોતા નથી.

૨. નીરસજલને 'દલપ્પ આયજિલ' પણ કહી શકાય.
આમાં એક જ પાત્રમાં ઘોખા (સંપિત જાત) ની સાથે
કેરુક પાણી ચાલ આંગળ તરતું રહે તેવી રીતે બેઠાંતે
એટલે પાણીથી નીરસ બનાવીને વાપરવામાં આવે છે. બાકે
પણ આલું આયજિલ ઉત્તરને રસવાસનો તાલ મળે છે,
અને પ્રાયજિલ તમે છે.

૩. દુષ્પાપં :- બધીત વિગટ જ અડધો દુષ્પાપા,
'સંનિય પ્રસેજ' માં નિયમ અને પ્રત્યક્ષિલનાં 'વરુણસો
અને 'દુષ્પાપં' આ પ્રમાણે જે કાર્યનાકર મર્યાદા બનાવવા

ઘણું સુધરી ગયું હતું.

આયંબિલનો પ્રારંભ :- જેલમાંથી બહાર આવીને ધાર્મિક પ્રવચનો સાંભળવાની અને વાંચવાની તક મળી તે વસ્તુ ગમવા માંડી, એથી બાહ્ય એકાશન આદિ તપનો પણ પ્રારંભ થયો, છતાં હજી આયંબિલનો અભ્યાસ ન હોવાથી અને રસનાદિની આધીનતા, સ્વૈરવિહાર આદિથી બીજી વાર શરીરના બધા સાંધા ઝલાઈ જવારૂપ સંધીવા થયો. મોટા ડોક્ટરોની સલાહથી ‘કાકડા’ Tonsils કપાવ્યા તેમાં ઘણું લોહી પડવાથી છાતી Heart માં દુઃખાવો શરૂ થયો. આ દુઃખાવો વધવાથી ડોક્ટરોએ આ હૃદયરોગ સુધરવાની આશા છોડી. છતાં કેટલાક પથ્યાદિના પૂર્વ જેલજીવનના અનુભૂત નિયમો વગેરે પાળવાથી સંધીવા શરૂ થયો એટલે મુંબઈના પ્રખ્યાત ડો. દેશમુખ તથા ડો. ગીલ્ડરની પાસે છાતી તપાસાવી. ડો. ગીલ્ડરે હૃદયરોગને Electro cardiograph ફેરો લઈને કહ્યું કે ડાબી બાજુનું હૃદય વધી ગયું છે. અને Mar-mar ‘મરમર’ અવાજ આવે છે. તેથી હવે આ મટી શકે નહીં, આના માટે લાંબા સમય સુધી આરામ અને પથ્ય આહાર વિના બીજી કંઈ દવા નથી. મને પણ લાગ્યું કે, હવે જીવનમાંથી બાહ્ય પ્રવૃત્તિઓ જેમ અને તેમ ઘટાડીને ધર્મની-ત્યાગતપશ્ચર્યાદિની આત્મિક પ્રવૃત્તિઓ વધારતા જવું. આથી ધર્મશુરુઓના સંસર્ગમાં આવતાં નવપદજીની આયંબિલની વિધિપૂર્વક આરાધનાનો પ્રારંભ કર્યો. આ દિવસોમાં જે આનંદ શાંતિ વગેરેનો અનુભવ થતો, તે અવર્ણનીય હતો. વર્ધમાનતપનો પણ પાંચે જુન્નેરમાં શાશ્વતી ઓળીમાં પ્રારંભ્યો હતો, તે પૂર્ણ કર્યો. ડોક્ટરની દવા કે પૂર્વજીવનની કલ્પનાઓ ઉપરથી વિશ્વાસ ઘટવા માંડ્યો, સિદ્ધગિરિમાં

કૃત્તમ ધાન્ય અને મગ, તુવેર કે ચણા જેવાં કઠોળ --
 દુધાણમાં કંઈક હોય તે 'દાળ રોટી' જે દેશમાં જે ધાન્ય
 થતાં હોય તે ધાન્ય પાણીમાં રાંધેલ કે બાફેલ માત્ર એક
 વખત દિવસમાં ચોતાની બૂળ અને રૂચિ મુજબ લઈ
 શકાય છે.

આયબિલ વિનાનું માફ પૂર્વજીવન :-

આ તપનો અનુભવ મને પ્રાયઃ વીસ વર્ષની જિંમર
 સુધી થયો નહોતો. ત્યાં સુધી એવી કલ્પના હતી કે હુખું
 મુખું તો તે પ્રાય કે-જેને ચેપટલું ન મળી શકે, વળી લીલાં
 શાક, ફળ, એવો, હુધ વીટામીન-સ વગેરે તો દરેકે બને
 તેટલાં વધુ પ્રમાણમાં લેવાં જોઈએ. આવી કેટલીક કલ્પનાઓ
 મુજબના વર્તન અને વધુ પડતો વ્યાયામ (શારીરિક) કર-
 ગથી મને પ્રાયઃ વીસ વર્ષની જિંમરે 'અધીવા' Rheuma-
 tiism થયો. તે મટાડવા માછી દવાઓ કરવા છતાં સુધારો
 ન થયો. પરના વડીલોને નિવેશ હોવા છતાં રાજકીય લીલ-
 નાત અંબધીના કેટલાક કાર્યો કરવાના ચાલુ રાખ્યા હતા.
 સ્વચ્છતાની લડતમાં બીનજકાતી મીઠું એક મોટરમાં લાવતા
 હું પકડાયેલ હતો. અને શ્રી મદાદેવભાઈ દેશમુળ સામે મને
 ૭ માસની સાદી જેલ મળી હતી. પ્રથમ એક ક્લાસનો
 આદાર મળ્યો. પરંતુ તેથી મારો 'અંબીવા' યાગે નહીં,
 તેટલું દિવસ પછી બૂખમારની દબાવત પડવાથી વલેકુ રિપોઝ
 મુખી લાંબાણે ઘણું. સમયાવાનરૂપે જાપાને 'દાળ રોટી' બજવા
 પડેલી તેની ખીસાસ લી-ફળ કરનાં પણ વધુ લાગી. જેટલે
 રૂચિયું તેવજી રાંધેલી પણ અમવા માંડેલો. તુલો મુકો
 અપદાર પણ નિર્મિત દેખાઈ પૂરેના રમવાના અપદારમાં
 રાંધેલી દેખવા માંડ્યા. જેલમાંથી છટકે આવતાં તે અપદાર

વર્ધમાનતપની છૂટી જોળી કરીને રોજ ગિરિરાજની યાત્રા કરી. તેથી લાગ્યું કે આયંબિલનો આદાર ઔદારિક શરીરને વધુ થોડ્ય છે. આપણી વિચારણા તથા ભાવનાને પણ મુધારે છે. અને છવનમાં ઉચ્ચ બનાવે છે, એવો સાક્ષાત્ અનુભવ થયો.

હું શ્રાવકપણામાં અવારનવાર આયંબિલ કરતો હતો. પરંતુ અળંગ આયંબિલનો તપ કરવામાં અંતરાય થતો હતો. છતાં ચોમાસા પ્રાયઃ નિત્ય એકાશન, નવપદછની જોળી તથા વર્ધમાન તપની માત્ર છ જોળી વગેરેના અભ્યાસથી 'શ્રંયમ' લેવાના મનોરથ ચક્રણ થયા.

હીક્ષા લીધા પછીનું જીવન :-

હીક્ષા પછી પાટણના પહેલાજ ચોમાસામાં શરીરનું વજન મણું થઈ જવાથી અને માથાનો દુઃખાવો રહેવાથી ત્યાંના મણાં ડોક્ટરોની સલાહ લઈને છેવટે ડા. નિશ્વલકર નિકે. આર. ઝી. એમ. જે બતાવતાં હાથના પ્રારંભનું નિદાન મણું, આંખના ચરમા દવા તથા ઇન્જેક્શનો લઈને અ.ખ્યા. તે શરીરના વધુ પડતા મમત્વતા કારણે મંજાગ્યા, પરંતુ મંવમજીવનના રાગથી તે દવા કે એક પણ ઇન્જેક્શન લીધા વિનાજ આયંબિલને શરૂ કરવાનું મન થયું. મારા શરૂ-મદારાજના પણ આશીર્વાદ મળ્યા. આયંબિલ અને શ્રંયમ વગેરેના પ્રજાર્થે મારું આરોગ્ય સુધરવા માંડ્યું. ડોક્ટરના કહેવાથી મંજાવેલ ચરમા પણ તંબો કાગળ વાપરવા ન પડ્યાં. તિનિધનિધિન આયંબિલ અને આગમ-શાંતિની પાત્રો ઉપર મદદા વર્ષાની મદદ. નવપદછની જોળી ઉપરાંત વર્ધમાનતપની જોળીથી જોળી કરી પાંચ વર્ષમાં પહેંચ્યો. ભવોદમી

જગત ગ્રસ્ત અને મસ્ત બની મુંઝાઈ રહ્યું છે કે જોનોનાં સામાન્ય કુલાચારો જેવાં કે રાત્રિસોજન ત્યાગ, કંઠમૂળ-માંસાહાર વિગેરે અભક્ષ્ય લક્ષણના ત્યાગ ઇત્યાદિ પણ નામ-શેષ થતા જોવામાં આવે ત્યારે આ બીના આપણા શ્રી સંઘ માટે ખૂબ જ હુઃખદ લાગ્યા વિના રહે નહીં ! આપણી તપ ત્યાગ પ્રધાન આર્યસંસ્કૃતિના મૂળીયા સહી રહ્યા છે, અને ખાનપાનમાં ભાન બુલો જગત જ્યારે મુંઝાઈ રહ્યું છે, એવા અવસરે વર્ધમાન તપની મહત્તા તેનો પ્રભાવ આરાધક આત્માઓના ઉજવલ ઇતિહાસ સુંદર શૈલીમાં બહાર પડે તો આજના વિવેક વિહોણા ખાનપાનમાં મસ્ત બનેલી આર્ય-પ્રજાને માટે ખુબજ ઉપકારક બને એ નિઃશંક હકીકત છે.

આવા વિષમય વિષમ કાળમાં તપની ભાવના માત્ર જગૃત થવી એ પણ દુષ્કર છે. તો પછી અપૂર્વ આત્મવીરો-લ્લાસ પૂર્વક આવી મહાન તપસ્વીયા સાંગોપાંગ પૂર્ણ કરવી એ શું સહેલું કાર્ય છે ? અરે ! દુષ્કર-અતિદુષ્કર છે. આવી દુષ્કર તપસ્યા પણ પરમતારક વીતરાગ ભગવંતના શાસનના સારને પામેલ ધન્ય આત્માઓ સ્વજીવનમાં આચરીને અન્ય આત્માઓને પણ તપ-ત્યાગનો અણુમોલ સંદેશ સુણાવી રહ્યા છે. ખરેખર ? આવા મહાન તપસ્વીઓથી જૈનશાસન શોભાયમાન છે. આવા તપસ્વીઓ સમગ્ર વિશ્વના અલંકારરૂપ છે; અને જૈનશાસનની મહાપ્રભાવતા કરનારા છે.

શ્રી વર્ધમાન તપની વિશિષ્ટતા :- આ તપના સેવનથી જીવનમાં તપની એવી રહ અને લગન લાગી જાય છે કે પછી તો એ તપમાં જ મગ્ન બની જાય છે. તેમાંયે વળી આ તો ‘વર્ધમાન તપ’ અહા ! એવું નામ પણ કેવું સુંદર ! વર્ધમાન એટલે વધતો જતો તપ.

७. महा महिमावंत
श्री परमानन्द

लेख :-
 " माधव उल्लसिगु "

તપના ગુણ જગમાં ઘણા, હરિતા નામે પાર,
માંચિછત પૂરે દુઃખ હરે, કિતારે ભવ પાર.

શ્રી લૈનશાસ્ત્રનમાં મોક્ષની સાધના માટે અત્યંત મોક્ષ
 મિત્રેશ્વર ભગવંતેથી બતાવ્યા છે, તેમાં તપધર્મ સર્વમુખ્ય
 યોગ છે. તપ એ આત્માનો પોતાનો જ સ્વભાવ છે. તે પછી
 આપણામાં તપધર્મનો પ્રેમ બહુત દેખાયતો નથી ? એ તપધર્મના
 આચરણમાં હશે. પ્રત્યપાય (વિપ્ત) તડતરૂપ અને તે જ
 તપસુ પડશે ને ? તપના આચરણમાં વિનરૂપ આદારમાં
 જ છે. એ આદારસંજ્ઞાના નેત્રાર આદરમાણ્યથી જ દરબામાં
 તપસુજી આજે દરબામાં ગયો છે. એ તપમાં ગયેલા સુખનો
 ક્યાંક કરવા માટે તપધર્મ સમર્થ સાધન છે. પણ એમાં
 આચરણ ક્યાંક થાય ? આદારસંજ્ઞાનો કાણુ ક્યાંક ત્યાર ને ?
 એ આદારસંજ્ઞાનું સમગ્ર ઉપર આદરમાણ્ય હેતુ પ્રપતિ સુખ
 છે તે જરા વિચારીયે :- ખરેખર ! સમગ્ર દુનિયાની જગ
 મા આદાર સંજ્ઞા છે.

આદો ! આદ્યોની વાત એ છે કે આદ્યે સ્વયમ આદ્ય
પ્રજાના જોડથી પાનપાનમાં ખેંચી રહ્યું છે. માનપાનમાં મુંઝાઈ
જાય છે. જોડની ક્ષયર જાડીમાં જુલકડ મળ્યું છે. સ્વયમના
જોડી રીજાઈ રહ્યું છે. કેવળ-લોભાદિ ઉપાયોથી કમચાઈ મળ્યું છે.
કમિર પેલવ-પિલાસના વિષમય વાવડેલ વાઈ રહ્યા છે.
મંદાવાદિ મંદાવ્યોઈ એટલું જો જોડાર આક્રમણ સ્વયમમાં
ખી રહ્યું છે. કે ન ખૂટે વાત ! એટલી જો જુલુકા જાયે વહી જાયે.

जैनः इह स्वर्गं प्राप्तं प्राप्य मयानां प्रदोषं पश्य कथा
त्यक्तो, यथापेक्षितः प्रिये, लभस्व मित्राणां मदः हि भवे !

... ..

પાતળો પડતો જાય છે. આળસ થતી નથી. (૩) શરીર હળવું કુલ રહેતું હોઈ સ્ફુર્તિ સારી રહે છે. (૪) દરેક ક્રિયા અપ્રમત્તપણે થાય છે. ઉન્માદક રસ કસ જતા રહેતા હોવાથી (૫) વિકારો લગભગ શાંત થઈ જાય છે. તેથી વિકારો અને દુર્ગુણોનું સહેલાઈથી શોષણ થાય છે. સાથે સદ્ગુણોનું પોષણ થાય છે. આ રીતે આયંબિલ તપ મહાકલ્યાણકારી મંગળકારી છે. તપના પ્રભાવે વિપત્તિ વિલય પામવા સાથે બાહ્ય-આભ્યંતર સંપત્તિ સાહજિક રીતે મળી આવે છે.

વધ્માન તપની સુકરતા અને સુખકરતા :-
સુકરતા એટલા માટે કે ભેગું પચ્ચક્ષ્ણાણુ નહિ હોવાથી બાળ છવોને મગજ ઉપર ભાર આવતો નથી. અને આ તપમાં બાળકોને પણ હોંશે હોંશે આગળ વધવાની ધગશ રહે છે.

આ તપ વિકારના વધતા જતા વાતાવરણમાં અસાધારણ ઉપકારક છે, અને કર્મનિર્જરાતું પણ અનન્ય સાધન છે. આમાં આહારનો સર્વથા ત્યાગ નથી. પણ રસત્યાગની પ્રધાનતા અને સ્વાદના શોષણની જ સુખ્યતા છે અને એથી જ આ તપ લાંબા કાળ સુધી એકધારે થઈ પણ શકે છે. આવી અજળ છે વિશેષતા આ તપની !

શ્રી વધ્માન તપને સર્વશ્રેષ્ઠ અને સુખ્ય ગણવાનું કારણ શું ?

એ પ્રશ્નના સમાધાનમાં સમજવાનું કે દુર્ગતિના માર્ગે નિરંકુશપણે ઢોડતા ચપળ ઇન્દ્રિયોરૂપી ઘોડાને વશ કરવા માટે આ તપ લગામ સમાન છે. ઇન્દ્રિય ઉપર વિજય મેળવવા માટેનું વરદાન આ તપને મળી ચૂક્યું છે. એમ

વર્ધમાન આયંબિલ તપની જાનીએ એવી તો સુંદર યોજના કરી છે કે આયંબિલના પારણે, અજ્ઞાદારી પદના આસ્વાદન રૂપે જ લાભે ન હોય તેમ ઉપવાસ કરવાનો અને વળી ઉત્તરપારણના દિવસે તદ્દન શુદ્ધ અજ્ઞાદારની યોજના છે. આયંબિલ કરવાતું એટલે વિકારોત્તં યોગજી યાચ અને શરીરને જોઈતું પોષણ પણ પુરતું મળી લાય. અહો! અનંતજ્ઞાની સિવાય અન્ય દેહની તાકાત છે કે આવી સુંદર તપધર્મની આ યોજના કરી શકે!

અરેખર વર્ધમાન આયંબિલ તપથી શરીર અને આત્માનો સ્વેચ્છ બંને પ્રકારનો કચરો જટમૂળથી સાફ થતો હોય, આ આત્મા એના જેવો અમુલ્યવલ્લ બનતો લાય છે. વળી આ તપમાં બીજી એક ખૂબી એ છે કે, આમાં કષ્ટ મદવાતું જોણું અને લાભ યોગ્યંથ એટલે એનો લાભ સાંભળવાની સાચી દોષ ભગો નાય તેવું છે. માત્ર એક આયંબિલ કરવાથી એક લગ્નર એક કરોડ વર્ષ મુધી નરકમાં જોગવતાં ઘોર દુઃખોમાં દારણજન પાપો નાશ પામે છે. હવે એક બાલુ નરકના ઘોર દુઃખોનો સરવાળો કરો અને બીજી બાલુ એક આયંબિલમાં મદવા પડતા કષ્ટોનો સરવાળો કરો, પછી તમારી વિશ્વ જુદિએ તેને તોલ કરો. હું માતું હું ત્યાં મુઠી તમે એક આયંબિલના કષ્ટને જ તપાસી દેશો. ઉપરાંત બીજા પણ યોગ્યંથ લાભો મળે છે. (૧) એક તો માત્ર આદાર નમિ દેવાનો દોષથી શરીરના રોગો પણ નાશ પામે છે। કમળ દે 'રમ્યા રમ્યામ્ કારણમ'। 'મંત્રો રમ્યા-મદ્યમ'। હવેનિ વચનો પણ આ વાતની પૂર્ણ પ્રતીતિ મળવામાં છે. (૨) દુઃખો-મુદ્દો આદાર દેવાનો દોષથી પ્રાણ પ્રભાવ પણ

ઘરાબર જળવાઈ રહે છે. આયંબિલ તપથી કેટલાયે રોગી આત્માઓ નિરોગી બની જવાના દાખલા વર્તમાનમાં પણ મોજુદ છે. કારણ કે વિવિધ રસ અને સ્વાદ જ રોગોનું મૂળ છે. તેમાંયે વિગ્રહોનો સ્વભાવ વિકાર ઉત્પન્ન કરે તેવો છે ને વિકાર ઉત્પન્ન થાય એટલો ભોગ સામગ્રીની જરૂર પડે અને તેને મેળવવા માટે રાતદિન-મથામણને મહેનત ગાણ જ. ન મળે તો ચિંતાનો પાર નહિ અને આ રીતે ચિંતાથી સેંકડો રોગોનો ભોગ બને ! બુધો ! દ્વારના જમાનામાં દવા અને દવાખાનાં વધતા જ જાય છે. સાથે જાણે રોગનો તો રાફડો જ ફાટતો જાય છે. રોગો વટવાને બદલે વધતા જ આવ્યા છે. તેનું કારણ શું ? તેનું કારણ જ જ કે બધામાનવનાં અવિનિષ્ક અને રસગૃહિણી વિગ્રહો બને બને પ્રકારના રસોને ભોગવડો.

આ શ્રી નૈનિપ ગ્રંથિએ લખેલ

લોકોત્તર દિગ્દર્શી તપનો લાભ : તપના પ્રભાવથી મિત્રવત્સલથી અધિકારનો નાશ થાય છે, અને સમગ્રજ્ઞાનનો પ્રકાશ પથરાય છે. અનેક પધારના ગુણો મહેલાઈથી પ્રગટે છે. ત્રણે કાળના અમળાને પાપો નાશ કરવાની બાંહેધરી આ તપ આપે છે. નિમગ્નિત કર્મોનો પાણ નાશ કરવામાં આ તપનું કામ અદ્ભૂત છે. મોક્ષના સાધન સુખ આપવાનો ઠોલ આ તપે આપ્યો છે. તપની સાધનાથી ચિત્તમાં શાંતિ, સ્વસ્થતા અને પ્રસન્નતા પ્રગટે છે. વિભવ-વિકારો શમી જાય છે. કપાયોના ઉકાળા શાંત થઈ જાય છે. તપસ્વીના ચિત્તમાં પવિત્ર વિચારોનો પ્રવાહ વહેતો જ રહે છે.

તપસ્વીની શાંત-સોમ્ય મુખમુદ્રા દર્શનમાત્રથી પ્રાણીમાત્ર પરમ પ્રસન્નતાને અનુભવે છે. તપના આ સેવનથી અરિ-હંતાદિના અનંત ઉપકારો હૃદયવ્યાપી બને છે. અહંત્વક્રિત બહુમાન અને શ્રદ્ધામાં પ્રતિદિન ભરતી જ થતી જાય છે. એ અહંત્વક્રિતના પ્રભાવે કર્મક્ષયોપશમ થવા પામે છે. દષ્ટિ ચોક્કસી અને પરિમાર્જિત બને છે પાપનો પશ્ચાત્તાપ અને ધર્મધ્યાનમાં સ્થિરતા જામતી જાય છે. રતનત્રયીની પ્રાપ્તિ સુલભ બને છે. પરિણામે આત્માના પ્રદેશે પ્રદેશે પગદંડો જમાવી બેઠેલા કામ, ક્રોધ, મદ, મત્સર વિગેરે હટીલા કર્મ રોગો પણ હાલી ઉઠે છે. અને જડમૂળથી સાફ પણ થઈ જાય છે.

તપ એ સમગ્ર જૈનશાસનનું પરમ રહસ્ય છે. સમગ્ર જિનાગમનો સાર છે. આ રહ્યો તેની પ્રભાવકતાને પૂરવાર કરતો શ્લોક :-

વિનયવિવેકની ત્ર્યોત્ત ઝગલણી ઉઠે છે. મુખમુદ્રા ઉપર તપતું તેજ
રેલાય છે. ત્યાગતું ખમીર ખીલી ઉઠે છે. તપસ્વીના નયનમાં
નિર્મળતાનાં નૂર અને વયલુમાં પ્રસન્નતાનાં પૂર વહેતા જ
હોય છે. મનમાં આસ્તિવ્રતા, વચનમાં તાત્ત્વિકતા, અને તનમાં
તેજસ્વિતા પ્રગટે છે. અને સર્વોત્તમભાવ પૂરવહાર ખીલી
ઉઠે છે.

આર્થિક અને નૈતિક દૃષ્ટિએ આયર્જિલનો દાવા :-
આયર્જિલમાં તાન સાદું સીધું રસકસ વિનાતું તદ્દન સ્વરૂપ
જરૂરિયાતવાળું લોજન હોવાથી તેમાં ખર્ચ પણ જોડા
આયે છે. અને બીજી રીતે આયર્જિલથી વિગ્રહે શાંત ધર્મ
જતા હોવાથી લોજશામલીની ખાસ જરૂર રહેતી નથી.
અને જીવન જરૂરિયાત યાત્રી જ જોતી રહે છે. જેટલું ધન
માટેની મમામમ આપમેલે જોતી રહ્યું હાય છે. પરિણામે
આત્મધ્યાન, ચિંતા મુલેશ નિગેદ અનેક પાપ-સંતાપો પાતળાં
પડી જાય છે.

૧. જૈનધર્મ અને

લેખક :

વર્ધમાન તપ

૫. મુનિરાજશ્રી ધર્મગુપ્તવિજયજી ૨

જૈનધર્મનો તપ અને વર્ધમાન તપની વિશેષતા

આમ તો જૈનધર્મ અનાદિકાળથી અને અનંતકાળ સુધી તેનું અબાધિત અસ્તિત્વ આ અવનિપર રહેવાનું છે પરંતુ ભગવાન મહાવીર સ્વામિને આજે નિર્વાણ પામે લગભગ ૨૫૦૦ વર્ષ પુરા થવા આવ્યાં, છતાં આજે તેઓશ્રીની આજ્ઞામુજબ ઉપવાસ - આયંબિલ - એકાસણું - સામાયિક-પ્રતિક્રમણ-પૌષધ-વ્રત નિયમો કરનાર વિશાળ વર્ગ ભારતમાં છે. નાનું ૭-૮ વર્ષનું બાળક ઉપવાસ કરે તો પણ શુદ્ધ ઉકાળેલાં પાણી સિવાય બીજું કંઈ જ ખાવા-પીવાનું મળે નહિ. મોટો વૃદ્ધ કરે તો પણ એવો જ ઉપવાસ કરવાનો ! પાછું સૂર્યાસ્ત પછી રાતના ઉકાળેલું પાણી પણ નહીં પીવાનું.

આયંબિલનો તપ પણ ભગવાનની આજ્ઞા મુજબ આરાધાય છે. ચાના પાકા વ્યસનીને આયંબિલ કરવું હોય તો પણ ચાની જરાયે છુટ નહિં. લીલું શાક સુદાં નહિં. નહિં તેલ-મરચું-ઘી-દૂધ-દહીં-મિઠાઈ-મેવો અથાણું વગેરે. ફક્ત પાણીમાં બાફેલું અનાજ કઠોળ ખાવાનું. તે પણ એક જ જગ્યા પર બેસીને બપોરના એકજવાર.

જૈન ધર્મમાં આવો તપ કરનારા આજે પણ હજારોની સંખ્યામાં મોવતુદ છે. જૈનધર્મનો તપ કેવળ શાસ્ત્રોના પાના ઉપર જ લખેલો રહ્યો નથી પણ તેના અનુયાયીમાં જીવંત દેખાય છે.

પ્રાન્તારં ન યથેતરો લ્યલયિતું દક્ષો દાયાગ્નિં વિના
 દાયાગ્નિ નં ન યયાપરઃ શમયિતું શક્તો વિનાંભોધમ્ ।
 નિષ્ણાતઃ પવનં વિતા નિરમિતું નાર્યો યથામિત્યત્મા
 કર્મોઽં તપસા વિતા કિમપરો, ઇતું સમર્થસ્તથા ॥

આવાથ્ય :- અરુચ્યને બાળવામાં દાવાનળ વિના
 કે કેઈની દક્ષતા ? દાવાનળને ઠારવા મેષ વિના કે કેઈની
 ક્ષમતા ? મેષ ઘટાને વેશવિખેર કરવામાં પવન વિના કે
 કેઈનું પરાક્રમ ? નથી જ, નથી. તેમ કર્મતા સમૂહને કાપ
 કરવા માટે જગતમાં છે તપ સિવાય અન્ય કેઈ આગવ્ય ?
 અર્થાત્ તપ જ એક સમર્થ છે.

તપધર્મનાં અનવાર્તા :

આને તપ્યુએ સાધુ સાધ્વીઓ, આવક-શ્રવિકાઓ જે
 સાથે અર્થાં ૫૦૦-૫૦૦, ૧૦૦૦-૧૦૦૦ આપાજિલો કરતાં
 મોટું છે. જોજનમાં વધું સાડાં સાડાં દરદિન મળતા છતાં
 તેને લાત મારીને આત્મકથાવની કામનાથી કમનિર્જન
 માટે આવા દીર્ઘકાલીન તપો કરી કહ્યાં છે.
 વારંવાર ખાવા-પીવા અને ભેગવવાયા વાસના અને
 વિકારોનું જોર વધે છે. તેનાથી આરંભ સમારંભ વધે છે.
 ક્રિદ્ધિથી હુન્નુંખલ જની આત્માને અન્માર્ગથી જાણ કરે છે.
 મન અશિયર અને મલીન જાનવાથી આત્મમાપના તુટી પડે છે.
 જૈનધર્મનો તપ જોડે ક્રિદ્ધિને તથા કરવાની લગામ
 અંચળ અને ઉદ્ધત જોવી ક્રિદ્ધિને તથા કરવાનું અંધુર પાપરૂપી
 મદોન્માત મનરૂપી દરતીને તથા કરવાનું અંધુર પાપરૂપી
 સમુદ્ધત પાન કરી જનાર અમર્ય જીવિ
 પાપોનું જોખમ માથ તવમાં પુનંપુન કરીની નિર્જન
 માથ તપથી. જન્મ મરણનો અંત લયે તપથી. જોમ અને
 માનના લિંગ મદોત ઉપર મકામ તપરૂપી તાંદુરયા આત્મ
 જાળ વધે તપથી. કામ ક્રોધાદિ વિકારો બાજે તપથી. મિત્ર
 મારણ હોય તો તપ વેરનો વેરો હોય તો તપ મહત્ત્વ હોય
 સૌખ્ય હોય તો તપ મહત્ત્વ હોય તો તપ મહત્ત્વ હોય
 નિર્માણ જલ્પવર્તનો પરમખિત હોય તો તપ નિર્માણ હોય
 અત્યંત હોય તો તપ. નિર્માણ અને તિલક નિર્માણ હોય
 જાલ રચન હોય તો તપ. તાલાવરણીય-મહત્ત્વ અતિ કરીનો
 નેત્રધર્મ સૌખ્યમાથ માથ તપથી.
 તપથી કહે કયા દુઃખ જાનતી હોય. પણ તપ કામનાને
 આત્માનો ઉદ્ધતી અને આત્મિક ક્રિદ્ધિથી અવરક ક્રિદ્ધ
 છે. જોમ માથનાં પુનંપુન હોય તપ પદોન્માત
 હોય તો તપમાર્ગ છે પણ આ લોક તપ તેના કરૂં છે.

આવા વર્ગને તપ-ધર્મ તરફ ગૃહમાનની દૃષ્ટિ આપવી જોઈએ. તપશ્ચર્યાની વિશાળ-વ્યાપક પરિભાષા આપવી જોઈએ. જીવનના આદર્શરૂપે ધર્મ અને મોક્ષની વિચાર-સરણી સમજાવવી જોઈએ. આ સમજાવવા પૂર્વે સમજાવનાર વ્યક્તિએ સ્વયં તપશ્ચર્યાનો લઘ્ય આદર્શ પુરો પાડવો પડે.

શું તમને આવા તપ કરનારા ગમે છે કે જેઓ તપ કરતા હોય ને ક્રોધ પણ ખૂબ કરતા હોય ? શું તમને એવા તપસ્વીઓ પ્રત્યે માન થાય છે કે જેઓ પોતાની પ્રશંસા કરતા હોય અને તપ નહીં કરનારાઓની નિંદા કરતા હોય ? શું તમે એવા તપસ્વીઓને જોઈને રાજ થાઓ છો કે જેઓ તપશ્ચર્યા પૂર્ણ થયા પછી પાછા દિવસ-રાતનો ભેદ રાખ્યા વિના ખા-ખા કરતા હોય ? શું તમને એવા તપસ્વીનાં દર્શન કરતાં આનંદ થાય છે કે જેઓ તપ કરીને....પછી દિવસરાત આળસુ બનીને પડ્યા રહે, ઉંઘ્યા કરે કે નિંદા-કુથલીમાં સમય વીતાવે ?

આવા માણસોએ તપશ્ચર્યાની મનોહર મૂર્તિને ખંડિત અને કલંકિત કરી છે. તપસ્વી મનુષ્યના આદર્શો કેવા લઘ્ય હોય ! એનો સ્વભાવ કેવો સુલાયમ અને ઉમદા હોય ! એનો જીવન વ્યવહાર કેવો શુદ્ધ અને નીતિપૂર્ણ હોય ! તપશ્ચર્યા એ જીવનધર્મનું પ્રધાન અંગ છે, એ વાત વિસરાઈ જવી ન જોઈએ.

તમે તપશ્ચર્યાને એના એક-એ રૂપ જ ધારણ કેમ કરાવો છો ? એને એનાં બાર રૂપમાં પ્રગટ થવા દો. કોઈને એનું કોઈ એકાદ રૂપ તો ગમી જ જશે ! એ રૂપ દ્વારા તપશ્ચર્યા સાથે એ ખ્યાર કરશે. કરવા દો. એ જોઈું ખાય

આત્મ સ્વાતંત્ર્યનું
આંદોલન :

સેના :
શ્રી પ્રિયદર્શન

હા, તો આપણે માનવજીવનનું મૂલ્ય માણમાંની આરામનાના માધ્યમથી આંકતા હોઈએ તો જ જીવનમાં ધર્મપુરુષાર્થને સ્થાન છે. જાણી અર્થ અને કામના જ કાળા પુરુષાર્થમાં જીવનની સફળતા માનનારાઓના જીવનમાં ધર્મને કોઈ સ્થાન ન હોઈ શકે.

ત્યારે ધર્મપુરુષાર્થ માટે મનુષ્ય તત્પર થવો છે ત્યારે એની સામે આત્માનું પૂર્ણ સ્વાતંત્ર્ય ધોમટી ઉઠાયેલું છે. આત્માની સ્વાતંત્ર્યનું આંદોલન ત્યારે ઉપાધવામાં આવે, તપશ્ચર્યા એ આંદોલનનો પ્રભુ બની જાય છે તપશ્ચર્યા વિના એ આત્મસ્વાતંત્ર્યનું આંદોલન નિષ્પ્રભુ બની જાય છે એટલે લાંબનોમાંથી મુક્ત થવા તપશ્ચર્યા અનિવાર્ય છે.

વર્તમાન શિક્ષણમાંથી ધર્મ અને કોઈને કોઈ મુશ્કેલી આવી છે. આયિક ઉત્પત્તિ અને વિદ્યા વિલાસમય જીવન વિસ્તૃતની દૃષ્ટિએ શિક્ષણનો પ્રવહ વધી ગયા છે. જાણી શિક્ષણ દેશના કુદોટા સી-પુરુષોને મળ્યું છે અને કોઈ જાણક જાણિકો આણું શિક્ષણ કેળવી નહીં હોય છે. તમને ધર્મના મર્મનું જ્ઞાન નથી, તમને કોઈની સ્વભાવનાના સૂચની સૂચના નથી. આવા વિગ્રહ જનસમાજને તપશ્ચર્યા એટલે માત્ર જાણના રહેણું ને પણ રહેણું નહીં આ શિવાય બીજી કોઈ સૂચના નથી. તેમને તપશ્ચર્યા પ્રત્યે પણ શિવાય બીજી કોઈ સૂચના નથી. "તપશ્ચર્યા વિના ધર્મ ન મળે" એવો મુખ્ય જવાબ છે. "તપશ્ચર્યા ને તપશ્ચર્યા" એવો જવાબ છે. "તપશ્ચર્યા ને તપશ્ચર્યા" એવો જવાબ છે. "તપશ્ચર્યા ને તપશ્ચર્યા" એવો જવાબ છે.

કરનારને પ્રારંભમાં કષ્ટ-ગુરુદેહીઓ નહો. પણ “કરેંગે યા મરેંગે” જેવા મક્કમ મને પ્રણિધાન પૂર્વક વિવેક પુરસ્કર તપને જીવનમાં ખીલવવામાં આવે તો આગળ જતા તપ સરલ અને સહજ થાની જાય છે. આહારસંજ્ઞા સામે ઝુઝમવાનું શસ્ત્ર તપ છે. એના સતત સેવનથી ખાવાની લત અને વિવિધ રસોની ઊઝાળી ઘંધ કરવાની છે. ઇચ્છાઓનું મારણ કરવાનું છે, એ લક્ષ્ય તપસ્વીએ ભૂલવા જેવું નથી. ઇચ્છા નિરોધરૂપ તપ સિદ્ધ કરવા માટે ઘણી સહનશીલતા ઠેળવવી પડે તેમ છે. ઇચ્છાઓનું જોર ચેતનને પજવે છે, અને એના જોરે ભૂલો પડેલો શ્રાવક અબધ્યાદિનું અને સાધુ નિર્દોષતાને વિસરી જાય છે પરિણામે ચિત્તશુદ્ધિ ગુમાવવાનું બને છે. સાધુને નિર્દોષ પિંડ જે સહજ સ્વાભાવિક મળી આવે તે લેવાનો છે, એમાં ઘણું ઘણું સહવાનું અને કર્મનિર્જરાના અપૂર્વ લાભે સંયમ સ્થાનકની વિશુદ્ધિ સારી રહે છે જેમ ચઢતા પરિણામે ધન્ના અણુગાર. જ્યારે સદોષ પિંડમાં ઇચ્છાઓ રસસંજ્ઞા જોર કરી જાય તો પરિણામવિશુદ્ધિની હાની થાય-ભાવચારિત્રની હાની થાય વિગેરે આગળ વધતા વિગયોના વિકારવટા અધઃપતન પણ બને. જ્યારે તપધર્મના અભ્યાસથી રસના ઉપર એવું નિયંત્રણ આવી જાય કે ગમે તે અવસરે કલ્પ્ય ગમે તે રુક્ષદ્રવ્ય મળે તો પણ ચાલે. “અમુક વિના ન ચાલે” આ વાત ભૂંસાય જાય તો આહારસંજ્ઞા હાસ જરૂર પામે છે. જે મળે તેમાં સંતોષ રહે છે. તપ પણ વિવિધ છે તપના પ્રભાવે શું અનુભવ થાય :- (૧) વારંવાર ખાવાની ખુબજ ઘણી ઓછી થાય. (૨) ખાન-પાન પ્રત્યે ઉદાસીનતા આવે (૩) સારી વસ્તુ ખીજાની ભક્તિમાં આપી દેવાનું મન થાય. (૪) અવસરે ભૂખ વેડી

કે...જોછા પદાર્થો ખાય છે કે સ્વાદનો ત્યાગ કરે છે...એને તમે 'તપસ્વી' કહો. એ અપ્રમત્તપત્તે કાર્યોત્થર્ગ કરે છે ને સ્વાધ્યાયમાં (તત્ત્વચિંતનમાં) લીન બને છે...એને તમે 'તપસ્વી' કહીને સજોધો. માત્ર દૃષ્ટિને વિશ્રાન્ત બનાવો. દોષને દોષ ગણનારથી તમને વ્યક્તિ ગમી ગઈ...પછી એ બીજાં વસ્ત્ર કે બીજો શબ્દગાર અન્યથે તેા પણ તમને એ ગમશે ના.

તપશ્ચર્યા પ્રત્યે પ્રેમ થયા પછી ગમે તે તપશ્ચર્યા તમારી સામે આવશે, તમે એના પ્રત્યે આકર્ષાઈ જવના અને એને છવનમાં રચાવ આપવાના. એ સમગ્ર રૂપમાં આયબિલત્ત્વ રૂપ થયું આકર્ષક છે. દીર્ઘકાળ આયબિલત્ત્વે તપ કરી શકાય છે અને આદાર-મમત્વ તેાડી શકાય છે; સ્વભાવપરિવર્તન કરી શકાય છે.

તપશ્ચર્યાને આત્મરચાતંગ્યના આંદોલનનું સ્વરૂપ આપો.

—સંપૂર્ણ.

તપોનિધિ પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીને

શ્રદ્ધાંજલિ

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીની વર્ધમાન આયંબિલ તપની
૧૦૦ ઓળીની આરાધના પૂર્ણ થાય છે, આ
પ્રસંગે જુદા જુદા લેખકોએ તેઓશ્રી પ્રત્યેના
ભક્તિભાવથી જે હૃદયના ઉદ્દગારો કાઢ્યા છે.
તે અહીં રજુ કર્યા છે.

ચદે (૫) વિચારો સૂંદર બને (૬) કપાયોની મંદતા અને
 કાય થાય (૭) આત્મતેજ ખીલતું આવે. (૮) વિધ્નો-અંતરાયો
 દૂર થઈ જાય (૯) ન ધારેલી પ્રભાવતા થાય. (૧૦) અજુદારી
 સ્વભાવનો કાંઈક આસ્વાદ થાય વિ. અનેક આત્મશક્તિઓની
 ખીલવટ થાય છે. તપ કરતાં આપણા કપાયો દેટલા આંત
 આવે છે એ ખાસ માર્ગ કરતાં રહેવાતું છે. સ્વોચ્છર શુદ્ધી
 વૈન શાશ્વત્વ ગૌરવ દેટલું વધે છે. તે જાણી પ્રભોદશીલ
 બનવાતું છે. તપના અભ્યાસથી ઇન્દ્રિયોને અને મનને
 કબજામાં લેવાના છે. મનવશ કરીને ભાવવિશુદ્ધિના બળે
 વિષય-કપાયો સામે પૂર્ણ જય મેળવવાનો છે. ધાતીકર્મના
 નાશ માટે તપ એ અગ્રણ્ય સાધન છે. અને ત્યાં સુધી
 દેવજ્ઞાન-દર્શન દાયિકભાવના શુભો ન પ્રગટે ત્યાં સુધી
 તપથી પાછા ફરવાતું નથી અર્થાત્ ઉત્તરોત્તર તપમાં આગળ
 વધતા રહેવાતું છે. જ્ઞાન-શીયલ તપની ત્રિવેણીથી ભાવ ધર્મ
 પ્રગટજતો બને છે.

—સંપૂર્ણ

ત્રેમસૂરીશ્વરજી મહારાજનાં ગરણે સમસ્ત જીવન સમર્પણ કર્યું, ત્યારથી જ વિસારી દીધી છે અને એ મમતા ફરી જાગૃત ન થાય તે માટે સંયમ-તપનાં અનુષ્ઠાનો ચાલુ જ રાખ્યાં છે. વચ્ચે કોઈ કોઈ વાર માંદગીએ ડોકિયાં કર્યાં છે ખરાં, પણ આ મંગલ મૂર્તિએ તેને દાઢ દીધી નથી, કઠી ઐષધાદિપ્રયોગ કરવા પડ્યા છે, તે પણ નિષ્કામ ભાવે અને ઘણીવાર તો ગુરુના આદેશથી કે શિષ્યોના અતિ આગ્રહથી જ કર્યાં છે.

જૈન પરંપરામાં આધ્યાત્મિક પ્રગતિ માટે કાર્યોત્સર્ગને ખૂબજ મહત્ત્વ આપવામાં આવ્યું છે, પણ તેની પ્રથમ શરત એ છે કે કાયાનો ઉત્સર્ગ કરવો, એટલે કે કાયા પરની માયા-મમતાને સંપૂર્ણપણે વિસરી જવી. આ વસ્તુ તેમણે ખરેખર સિદ્ધ કરી છે અને તેથી જ તેમના પ્રત્યે મને અનેરું આકર્ષણ થયેલું છે.

ઘણા એમ માને છે કે જ્ઞાનોપાર્જન અને તપશ્ચર્યા બનતું નથી, એટલે કે જ્ઞાનોપાસના કરવી હોય તો તે વિશેષ તપશ્ચર્યા કરવી ન જોઈએ, એટલું જ નહિ પણ ધી દૂધ વગેરેનો ઠીક ઠીક પ્રમાણમાં ઉપયોગ કરવો જોઈએ પરંતુ આ માન્યતામાં વિશેષ તથ્ય નથી, એ વાત મંગલ મૂર્તિએ પુરવાર કરી દીધી છે. તેમણે ગુરુચર એસીને જવલંત જ્ઞાનોપાસના કરી છે, આગમના મં અવધાર્યાં છે અને વ્યાકરણ-ન્યાય આદિનું પણ જિં અધ્યયન કર્યું છે. ઉપરાંત શ્રી હરિભદ્રસૂરિ આદિ આં શ્રુતસ્થવિરાના ગ્રંથ પર જિંડું ચિંતન-મનન-નિદિધ્યાર કર્યું છે અને તેમ છતાં તપશ્ચર્યા તરફ જરાયે ઉપેક્ષા ક નથી. આ વસ્તુ સહુને માટે-ખાસ કરીને આજના સાધુ-

૧. મંગલમૂર્તિ

લેખક :

અનાવધાની પંડિતશ્રી
શ્રીરમસાલ શાસ્ત્રી શાસ્ત્ર

૫. ૫ પંચાસપ્રવર શ્રી લાલુવિજયજી ગણિયથંદુ
નામ અથળ કરતાં જ મારા સ્મૃતિપટ પર એક મંગલમૂર્તિ
ખરી ધાય છે અને તેને હું મનોમન વારંવાર વંદના કરું
છું. આમ તો પંચપરમેષ્ઠિના સ્મરણાર્થે નમસ્કાર મંચનો
જપ કરતાં 'નમો લોધે સવ્ય નાદુર્ગ' પદની અનેકવાર
આવૃત્તિ ધાય છે અને તે વખતે સર્વે સાધુજગતોને વંદના
કરું છું, પરંતુ આ નામનું અથળ કરતા નારા મનમાં
વિશિષ્ટ જાવો લગે છે અને તે એક મંગલ મૂર્તિને તરત
જ ખરી કરી દે છે.

એ મંગલ મૂર્તિની કાયા સફતકડી છે, પણ અમલ
ગળકને કાર્યક કરનારની કાયા સ્પષ્ટખુદ લેખ જ રચાયેલી
એક પાડી બીજી તપશ્ચર્યા, બીજી પાડી ત્રીજી તપશ્ચર્યા, એમ
તપશ્ચર્યાની પરંપરા બાત જ હોય છે અને શરીરમાં સ્તેષ
સાતેય ધાતુનું શોષણ કરતી હોય છે! વતી ઉત્તર...વર્ષગી
તો તેમણે વર્ષમાન આયુષિની એવી આદરી છે કે
તેમાં રહેલ વિનાશી સ્વભાવને બાજુ માર એક જ રાત દેવનું
હોય છે અને હવે તો એ નમસ્કાર પદાભ્યાસે ખરી ની છે!
એક આમદાં એ આયુષિ! આ રમણમાં સ્તેષવચન
મુંદર અંબેલી કપના કયાંયે વડ રહે!

આ મંગલ મૂર્તિને આજે કાયા પરખે કરું મમતા
સહી નથી! એ મમતા તો તેમણે આજથી...વર્ષ પહેલાં
૫. ૫ સિદ્ધિવિમલોદયિ રા. આવાયે કાળવંતે એ વિષય-

અને તે સાથે લડતનો બાર ઉપાડવો, એ તો કોઈ વિરલ વ્યક્તિ જ કરી શકે અને તેવું કાર્ય તેમણે ખરેખર કરી બતાવ્યું, ત્યારે તેમના માટે મારા અંતરમાં જાગેલી આદર-બહુમાનની લાગણી અનેક ગણી વધી ગઈ.

તે પછી એ બીલ દિલ્હીની લોકસભામાં રજૂ થયું, ત્યારે પણ પૂજ્ય ગુરુદેવની જેમ તેઓ સતત પ્રવૃત્તિશીલ રહ્યા અને માર્ગ-દર્શન આપતા જ રહ્યા. ત્રણ વર્ષની આખરે એ બીલ દિલ્હી-લોકસભામાં પણ જીતી ગયું, ત્યારે તેમણે નિરાંતનો દમ ખેંચ્યો.

તે પછી દિલ્હીની લોકસભામાં સાધુસંન્યાસી રજીસ્ટ્રેશન બીલ તથા ધાર્મિક ટ્રસ્ટને લગતું બીલ આવ્યું, ત્યારે પણ તેમણે સચિત બનીને એ બીલને હાંવવા માટે સુંદર પુરુષાર્થ કર્યો હતો અને મુંબઈમાં તે કાર્ય માટે જ સ્થપાયેલ અખિલ ભારતવર્ષીય ધાર્મિક ટ્રસ્ટ બીલ પ્રતિકાર સમિતિને પૂરતો ટેકો આપી તેની કામગીરીને સફળ બનાવી હતી.

અહીં મને એટલી સ્પષ્ટતા કરવા દો કે આ બધું કાર્ય તેમણે શુભ રહીને માત્ર શાસનસેવાના ખ્યાલથી જ કર્યું હતું અને પ્રસિદ્ધિના મોહથી સદંતર દૂર રહ્યા હતા.

છેલ્લાં એકધારા અઢાર વર્ષથી ‘દિવ્ય દિશન’ સાપ્તાહિક પત્ર દ્વારા તેમની વાણી મુમુક્ષુઓને પીરસાય છે અને તેનાં પરિણામો ઘણાં સુંદર આવ્યાં છે. ખાસ કરીને વર્તમાન પ્રજાના મનમાં ભૌતિકવાદ પ્રત્યે જામી રહેલા આકર્ષણને તોડવામાં તથા તેને શીત-સંયમ-તપ-ત્યાગ અને સમ્યક્ત્વ પ્રત્યે વાળવામાં પ્રથમ નોંધપાત્ર ફાળો આપ્યો છે.

સમુદાયને માટે દૃષ્ટાંત રૂપ છે.

તેઓએ એમ માને છે કે દુધ અને ગીઘડ જેવા પદાર્થોનો ઉપયોગ થતાં વૃત્તિઓ અંગ્રજી બને છે. તેથી પ્રમણધર્મના આશયકે તેનો ઉપયોગ કરવામાં બહુ સાવધાની રાખવી જોઈએ અને તેમજ પોતે જો વરતુનો અમલ કરેલો છે. આયંધિવની તપશ્ચર્યાને પ્રાધાન્યપદ આપવાનું ખરું કારણ પણ એ જ છે.

આજથી ઘોડાં વર્ષ પહેલાં યુદ્ધ-દ્રવ્યરમાં અનુદ-પંચાસપદવીના પ્રસંગ પછી મારો સાધુજી અંગે વાર્તાલાપ થોડાં દર્શાવે, તે વખતે આ વિષય પર મને તેમના વિચારો બહુ રસપ્રત્યયા લાગ્યા મળ્યા હતા. તેમજ સાધુને ભાગવતની ખૂબ જ આવશ્યકતા પર ભાર મૂક્યો હતો. એ પરથી એમની ભાવના હું બરાબર સમજી શક્યો હતો અને તેની મેં જૂરિ જૂરિ પ્રશ્નશ્રી કરી હતી.

મારે ૧૫. ગુરુદેવ આશ્ચર્ય સ્વરૂપે શ્રી વિષ્ણુ પ્રેમસરીપરજી મદારાજ સાથે અનેકવાર સ્વર્ગ-વિષ્ણુજી કરવાના પ્રસંગો આવ્યા હતા. ત્યારે તેમજે કહ્યું હતું કે "સાધુજીવનના પ્રિયતા અંગે હું તે પરતુ આવશ્યક માનું છું." એક પ્રશ્નમાં અને બીજી આશ્ચર્યકાર. તેમાં જીવનના પાતળ માટે સમસ્યા એ ગુણ્ય છે અને તેઓ સાધુજીઓની આંખોના અંધારાને અને તેમજા કર વડે એ મનુષ્ય પોતે છે. તેથી હું આશ્ચર્યને ભવતા પ્રવર્તે વર્ષમાં જીવનના વધુ વધુ માણું છું અને તેઓ વિભાવીયોના અંધારામાં જ આવે તે માટે ખૂબ કારણ રાખું છું. વળી કેવળ માનુષ્યને જોઈને તેમને કે આપણાં અંધારામાં પોતાનો વળતર કરે

તિતિક્ષા-તપ અને તત્ત્વજ્ઞાનની ત્રિવેણી :-

તિતિક્ષા તપ અને તત્ત્વજ્ઞાનના અલગ અલગ વહેણે
તો જુદા જુદા આત્માઓ પ્રત્યે નિરખાય છે. પણ એ વહેણો
ન્યાં ત્રિવેણી અને ત્રિભેટો રચે ને જે ત્રિભેટે તીર્થ સરળથ
એવા જીવન તો વિરલ જ જણાય છે !

આવો જ એક ત્રિભેટો-આવી જ એક ત્રિવેણી સંગમ
સાધીને જે જીવનને 'તીર્થઘાટ' બનાવી રહી છે એ જે
જીવનના સ્વામી એટલેજ પૂજ્ય પંન્યાસપ્રવર શ્રી ભાનુ-
વિજયજી ગણિવર્થ ! એઓશ્રીના જીવનમાં તિતિક્ષાની
સાથે તપ છે અને તપની સાથે તત્ત્વજ્ઞાનનો અદ્ભુત સંગમ છે.

વિશાળ-સંખ્ય સાધુઓના 'ગુરુપદે' બિરાજતા હોવા
છતાંય એમનામાં જે સાદાઈ જે નિરભિમાનીતા અને જે
તપ-પ્રીતિ છે એ અજોડ છે.

વિશદ તત્ત્વને નવો આકાર ને નવો પ્રકાર આપીને સાવ
અદ્વંદ્વો બનાવવાની કળા એમને અજળ રીતે વરી છે. અને
આ કળા દ્વારા નવયુગના અનેક નવજીવોને ધર્મ
અને એનાં ઊંડા રહસ્યોના જ્ઞાતા બનાવવામાં એમણે
ગજબની સફળતા મેળવી છે. જ્ઞાન દાનને ટાણે ગમે તેવી
ગંભીર વાતોને એઓ 'ખેલક બોડ' પર ચિત્ર દોરીને જાણે
આંખ આગળ રમતી સુકતા હોય છે.

‘યોજકસ્તત્ર દુર્લભઃ’ના આ યુગમાં એઓની ‘યોજના’
શક્તિ અનેક કાર્યો સફળતા મેળવી છે.

જ્યારે ગમનને જોખે ચાંદનીના ગમવાર એની ગયાં કોણ એ રાતે તો સાવ જ આગા !

જાતાલના ચાતમાંગની એ રાત હજી આજેય મને યાદ છે. જ્યારે આ 'ચન્દ્ર-લેખન'ની પ્રવૃત્તિનો મૂળમંત્ર એમણે મને જણાવ્યો હતો. ચાંદની લેખમાં લખવાની એમની પ્રવૃત્તિ જોધને એ રાતે હું પણ 'સ્વાધ્યાય' કરવા બેઠો, એમની બાબુમાં જ !

આ જોધને એમણે મને કહ્યું,

"આમ, સ્વાધ્યાય ન કરાય, આંખો ખેંચાય !

મને આશ્રય સાથે પ્રશ્ન બિંબો ચગો. મેં પૂછ્યું,

"સાહેબ ! આપ તો આખી રાત લખો છો. આપની આંખથી, આપ આટલું બધું સાદસ જોડનારા ?

એમણે મને કહ્યું મારી વાત જુદી ! આંખને ખેંચાણ ન પડે એ રીતે હું લખું છું. સવારે આવજો, મારી 'લેખન પદ્ધતિ'નો મૂળમંત્ર તને સમજાવીશ !"

સવારે હું ગયો-એમની પાસે ! એમણે એક નોટલું પાતું ખોલતાં કહ્યું, જો ! હું તો રાતે આ નોટના મોટાને કાળા અક્ષરે લખેલા મુદ્દા વાંચીને જ લખું છું !"

મેં એ નોટ જોધ એમાં પોતાની લેખન દિશાને સૂચવતા મુદ્દાઓ મોટાને ઘેરાં અક્ષરે લખેલા હતા. એ મુદ્દાઓ વાંચીને એ રાતે પણ લખતા ક્યારેક અક્ષરો પર અક્ષરો એથી જરૂર ચાલ્યા જતા. પણ સવારે એની શુદ્ધિ એઓ કરી લેતા.

કેઈ તત્ત્વને, ઇતિદાસનાં દેવા સ્પર્શી કેઈ પ્રસંગને
 છવ-વિચાર આવશ્યક સુત્રો અને નવતત્ત્વો જેવી કેઈ
 મંત્રીર વરતુને ગુણદ કરતાં ચિત્ર દ્વારા વધુ મુંઝર રીતે
 સમજાવી શકાય છે. આ જોમના ઉદાત્ત વિચારો છે. અને
 જોગી જ જોમજો પોતાના માર્ગદર્શન દોષ સારા જોવા
 સમયનો જોગ આપીને 'સચિત્ર મદ્વાપીર ચરિત્ર' અને ઇતિ-
 દાસની સબ્ય વિશૂતિઓ જેમાં તલે સદેસ વિચાર નદી દોષ
 જોવા લગજગ ૨૭ ઉપર ચિત્રપટ્ટાનું ચિત્રદર્શન દલાદારને
 આપતા જેનેતર દલાદાર લેન જનો મધે. દલપજ આ મુત્રે
 જોમની મદેનતશાહુ જ છે, દુકમાં સચિત્ર-આવશ્યક સુત્રો
 પ્રગટ થશે.

આયંજિલ તો જોમતું જ્ઞેદ છે. જોમને આયંજિલ
 કરતા નિદાજવા જેવ છવનની લોક પ્રેમજા કણ છે

સોટ્ટી ! લગજગ આયંજિલ-ખાતા સિવાયની દલ !
 અને સુદ ! આ જોમના આયંજિલનાં દ્રવ્યો !

જાનામી વધુ દ્રવ્યોનો ઉપયોગ જોમો જામો જ રહે
 છે. અને વિશેષતા તો એ છે કે આટલું સાદુ આયંજિલ
 જોમ્ય છતાં દેદ પાડેથી જોમો કમમરદોર તાર કદાવે છે.

સાતને પ્રજાત જતાવવાની કુનેદ તો જોમની જ !

પા નિશા સર્વભૂતાનો તરવા માર્ગનિ મંત્રી - રત
 ને એને છવેની લેમાં તલુદ મંત્રી-આ મુજારિત જામુ
 છવને આજો જોમો અમલી જતાનો રત : ૧. વિચારજોમની
 સરવક સર્વવલી પતાવ, રતે જોમોનું નિદા જ્ઞેદની ને

૭. અ-લૌકિક
તપસવી

પ્રેમક :
મુખ્ય મનિરાજથી
મદાપદાનિવૃત્ત મ. (મારકાવા)

માનવમત વિષયોની અને કામને કળાવા માટે છે. જડના રંગરાગમાં દુષ્ટાકનાશ એ કિતશય છે. લીલને અધર્મ પમાડનાર અંધનેષ્ટા છે.”

શરીરની ચિંતા ખતરનાક છે. આત્મદૃષ્ટિ ભૂલાવે છે. શરીર સળગે શતાં આત્મા દુર્બળ થતો જાય, તોય તેનો ખેદ નહિ રહે. શરીર દુર્બળ થતાં આત્મા કર્મભાવ મટતો જવાગી પુષ્ટ થતો આવે છે એની ખુશી નહિ થાય. માટે આત્માની જ ચિંતા રાખો. બીજી બધી ચિંતા ખતરનાક હોઈ છોડો.”

“આપણી સાધુતાની સાધનામાં મુખ્ય લક્ષ્ય આત્મા-ગમનનું રાખવાનું છે. દરેક સાધનામાં ને વ્યવહારમાં ‘મારા આત્માને કેટલું લાગુ થાય છે ? એ જોતાં રહેવાનું’. બહારથી નીકળી અંદર જાયો. તેમાં મન સ્થિર કરો. અંતરના દોષોના નિરાકરણ થતાં આવે છે ને ? ગુણવિકાસ-ઉપશમ-પરિણતિ-સૌમ્યભાવ વધતા આવે છે ને ? એ જોયા કરો.”

અલૌકિક તપશ્ચર્યા :- ખારે પ્રકારની તપશ્ચર્યા તેઓશ્રીના જીવનમાં વળુછ ગઈ છે સ્વાભાવિક બની ગઈ છે. આંતર મુખ્ય તપશ્ચર્યા જ્ઞાનધ્યાન સ્વાધ્યાય પઠન પાઠનાદિ ગ્રંથોના વિવેચનાત્મક લખાણો વર્ણનાતીત છે ચોવીસ કલાક રાત્રે પણ એજ લત ! આંતર મુખ્ય તપશ્ચર્યાને ઉપયોગી હોવાથી બાહ્ય અનશન આદિ છ એ તપશ્ચર્યા તેમના જીવનમાં જોવાય છે. ને તેમાં મુખ્ય વર્ધમાન આયંગિલ તપ તદ્દન નિર્દોષ જેતાલીસ દોષે રહિત ગણવીની એક એ ચીજ.

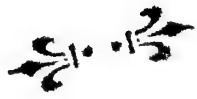
તપધર્મનાં અનુવાણાં :

આ મૃગમંત્ર લાલ્પીને રાતને પ્રભાત કરવાની એ કુનેલ
પર મને ખુબ જ અરોમાવ જન્મ્યો. મને મને યશું સંસારીની
એ નિશા એજ સંતની હયા ! ભોગીની એ રાત ગોગીનું
એજ પ્રભાત !

એએશ્રીના આ 'સંદ્રેષ'ને તત્ત્વજ્ઞાનીઓ પાસે જાનતા
વૃદ્ધને આવડી લેતા દેટલાય વૃદ્ધ-ગંભીર ધન્યોની એટ
ધરી.

આવી એક તપોમૂર્તિ-જ્ઞાનમૂર્તિ-તિતિષ્ઠામૂર્તિ આને
ત્યાદે વર્ધમાનતપની વર્ધોપૂર્વે જલેલી યજ્ઞવેદીમાં છલેલી
'આદ્યતિ' ઇશ રહ્યા છે ત્યાદે.....
અભિનંદન એ તપને !
અતુભાદન એ તપોમૂર્તિને !

— ધમણ પ્રિયદર્શી —

છેદસૂત્રો. જૈન ન્યાયગ્રંથો હરિભદ્રીય ગ્રંથાવલિ અને ન્યાયાચાર્ય શ્રી યશોવિજયઉપાધ્યાયની ગ્રંથાવલિના સાચા અભ્યાસી બની તલસ્પર્શી જ્ઞાતા બન્યા. જ્ઞાનદાનશક્તિ અનેક, સચોટ અસરકારક! ટૂંકમાં સરળતાથી વિસ્તૃત રહસ્ય પમાડી શકે તેવી! તે આકર્ષક આગવી શક્તિથી અનેકને જ્ઞાનદાન કરે છે. પ્રભુમાર્ગના સાચા પથિક બનાવે છે.

માર્ગમાં અસ્થિર બનેલ આત્માને સ્થિર કરવાની સુંદર કળાને ઉત્સાહથી શ્રી જિનેશ્વરદેવના માર્ગોમાં સારી રીતે સ્થિર કરી શકે છે.

સુંદર આગવી વિચારસરણી ને ઉપદેશની પ્રતિભા! ઉપદેશના ટંકશાળી વચનો હૃદયમાં ઠાતરી રાખી જીવન-જીવાતુ (સંજીવનિ ઔષધિ) બની માર્ગના પ્રેરક ને ઉત્તેજક! મારી સ્મૃતિ હાલ ઓછી છે છતાં બાળ્યા તૂટ્યા યાદ આવતા તેમના ઉપદેશામૃતો જણાવું છું જે અનેક રીતે અનેક આત્માઓને અનેક સંજોગોમાં પ્રેરણાદાયી નીવડે તેમ છે.

“ઉપેક્ષા કરશો મા! અનંત દુઃખોથી ખદબદી ઉઠનારી તમારી જ ભવિષ્યકથાતુ તમેજ નિર્માણ કરશો અને તે પણ માત્ર અઢી મણના માંસના લોચા ખાતર. યાદ રાખો! આરાધના કપ્પી જીવનમાં છે. સુખશીલ જીવન તો વિરાધનાઓની અને દુઃખોની “મા” છે. લાચારી બતાવશે નહિ. અનંત જીવનોનો પ્રાણપ્રશ્ન છે. શા માટે તુચ્છ સુખ ખાતર અનંત સુખની ચક્રવર્તી હોમ કરવો? એમાં શી બુદ્ધિમત્તા?”

હંમેશા ઉદ્યોત જ જોવો, અંધકાર નહિ. આપણને સારૂ સારૂ શું મળ્યું છે, દેવું દેવું મળ્યું છે એનો જ વિચાર રાખવો.

તપધર્મનાં અનુવાણાં :

આંગેલ કરતા પણ હવે સ્વાધ્યાયમાં જ ને તેથી પંદર મિનિટમાં જ આંગેલ કરીને ઉઠી જાય! છતાંને સ્વાદ લાગ્યા પછર જ ગળામાં ઉતારી દે. ફક્ત નામતુ બાકુ આપવા માટે જ.

તપનો મહિમા :- તપથી હૃદયોની શાંતિ થાય છે, વિકારો નાશ પામે છે, મન કાબૂમાં રહે છે, ચિત્ત સ્વચ્છ થને છે દેહ નિર્ગળ થને છે, રોગો દૂર છે, ચિકિત્સા કર્મો નાશ પામે છે. તપ કરવામાં પૈસો ભેગવો નથી પણ શરીરની સુખાકારી સાથે કર્મની નિર્જલ થતા પાપભારથી દલદલો અર્ધ કર્મ કર્મથી છૂટી મોટા પામે છે.

અંશારમાં પરિભ્રમણ કરાવનાર ચાર અંશમાં આદાર-અંશા ભર્યંકર છે તેના ઉપર વિજય મેળવવા તપ અવરજ કરવું છે.

ધર્મનગર અમદાવાદમાં ધર્મના ચાર અંશારવાણા સુખી મુંદુંજમાં જન્મ. મૂળથી ધર્મ તરફ આકર્ષિત ને ધર્મસંપન્નનો અનુરાગ. ગુરુદયપણમાં (C.A.) ની પરીક્ષા પાસ કર્યાકરનામાં પાસ કરેલ ને પામિક માન પણ પ્રમાણમાં આર મેળવેલ. પૂ. સિ. ગોરોદાસ શ્રી વિજયસેન-સુરીચરણ મ. એ. ના આશ્રમ ને મુનેલપુરેની અલોકિ આશ્રમ, દોરવણી વિઠેરે દરવે વિશ્વવ્યવેશન ભવન-સય. પુણ્યપાદ સિ. ગોરોદાસના આજ્ઞા સિદ્ધ થતી નહીં પ્રભુ આજ્ઞા મુજબના છવનમાં તરલીન જતી થઈ હરે આજ્ઞાને છવનનો ગંગા જનલી સીમે.

કુમાર હરિ, દુદાય પામવાની કુતિર અને અભાગ કર્યે ભણુ છવનના મુદેસ મોર પતન અને તરલવો કર્યે ન્યાયગ્રાજમાં નિજાત જતી પ્રાણવર્ધિ, આતમમર્ધિ

ઓછા રૂપ યુવાનોને રતનત્રયી આપું, અને મારી બતના પૂર્ણભોગે શામનમાટે તૈયાર કરું, તપ-જપ અને સંયમની વિશુદ્ધ આરાધનામાં દૈવ મન્નપ્રુત બનાવું” આવી કલ્યાણકારી ભાવનાનું સ્વપ્ન સેવતાં મુળદંતરક પ્રયાણની તૈયારી થઈ ગઈ.

મુંબઈમાં ઉત્તમરત્નોની પ્રાપ્તિ :-

પરમકૃપાળુ પૂજ્યપાદશ્રીની અખંડ સેવામાં રાત ને દી બે પગે સજ્જ રહેતી (બાંધવ બેલડી) પૂજ્ય પં. શ્રી ભાતુવિજયજી મહારાજ અને પૂ. પં. શ્રી. પદ્મવિજયજી ગણિ-વર સાથે જ હતા. મુનિપરિવાર સાથે પરમતારકશ્રી મુંબઈ પધાર્યા....પરંતુ પેલો સંકલ્પ તો સદા એમના અંતરમાં ઘૂંટાતો જ હતો. ક્ષેત્ર ખેડાયેલું હતું....પૂજ્યપાદશ્રીના ભવ્ય સંકલ્પને સિદ્ધ કરવા બાંધવબેલડીએ કમર કસી. પૂંપં. શ્રી ભાતુવિજયજી મહારાજના આકરાતપ સાથે વિરાગ નીતરતા પ્રવચનો શરૂ થયા. દર રવિવારે બેય ગુરુ-શિષ્યના સહીયારા પ્રવચનોએ મુંબઈને ધર્મધેલું બનાવ્યું. હજારો ભાવુકો દોડી આવતા. મહાપુરુષોના ચરિત્ર મધુરકંઠે સજ્જાયના ભાવવાહી પદો પૂઠે શ્રી પદ્મવિજયજી મહારાજ બોલતાં અને વૈરાગ્ય ઉત્પાદક અંતરસ્પર્શી મોહભેદક વિવેચન પૂજ્ય શ્રી ભાતુવિજયજી મહારાજ કરતા ત્યારે શ્રોતાજન સર્વે સંવેગ-વૈરાગ્યથી રંગાઈ જતાં, ઘડીભર સંસારની મોહની વીસરાઈ જતી.

આજે પણ મારી નજરમાં એ પ્રવચનોની વિશાળ પર્વદાઓ તરવરી રહી છે. પૂંપાદ ભાતુવિજયજી મહારાજનું વિરાગના મેકલ વરસાવતું મુખારવિંદ બાણે આંખ સામે જ રમી રહ્યું છે. વૃદ્ધો અને વૃદ્ધાઓ તો દોડ્યા ! આઘેડ વયના સ્ત્રી પુરુષો પણ દોડ્યા એ પ્રવચનો સાંભળવા માટે ! પણ

૪. જીવનશિલ્પી
મહામુનિ

સખર :
પૂજ્ય મુનિરાજશ્રી ગાંધીજીના પદ મ.

મોહમયી નગરે સોનાનો મુરજ : - દેવા એ યદ-
યદ સુવર્ણ દિવસો હતા ! ફરી એ દિવસો આવશે કે કેમ !
એજ એક પ્રશ્ન છે.

વિ. મં. ૨૦૦૫ની ગ્રામમા મોહમયી મુખર્જીનમરીમા
મહાત્મપત્ની આદિત્રીશી સુવેન-વૈભવનો દીપ તરેવડાવનારા
પૂ. મુનિજગવંત શ્રી ભાદ્રવિજયજી મહારાજ આદિ પરિવાર
શુદેશ્વર શ્રી માતીશા નેન તાહજ મ કયાધયે મર્જીગત
પધાર્યા. કિન-દિન દેશનાની ભાઈ ભત્તર દેશની ગઈ. નાન
મોટા પર્મશવજીના રંગે રંગાતા ગયા. અને તે જી રા વિ. જયન
વિજયશ્રી પરિવારો આવજ ગયા એવો આજ મુંઝામે
હમુજી ફરી હીમું !

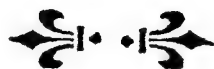
ક્યો જમાનો ! ક્યુ નગર ! મ. ત. હિન્દુ : - જાણુ વ
આધ્યાત્મિક ! પણ તા... એ જાણુ નરદમ ગાય હજુ. તા
એ સખ ન મળું...

ભાવી સ્વપ્ન સેવના પરમગુરુદેવ પૂ. મુનિ.
વિપતિ સિદ્ધાન્ત મહોદયે નમ્યાતે રા. મિ. સુ. મુ. મુ.
સમગ્રજિનોના વિવિધપ્રકારની વિગતમગ્નિતવન મ. મ. મ. મ. મ.
સીમદુ વિવિધપ્રકારની મહારાજ નવગિત વિવિધ
રમણી મહાર્જીની વિવિધપ્રકાર મ. મ. મ. મ. મ. મ. મ.
મત એકી વિચારે મળ્યા. વિચારવનમ. દેવમિત્ર
પામણા શ્રી મહાવીરમુનિ. સામનની વનમન મહાર
પરિશિષ્ટિ નમરમાં આવી. એમદુ મતર ફરી હીમું
એકી હીમું એકી એકી મહારાજ મ. મ. મ. મ. મ. મ. મ.

અને અનિષ્ઠતા પૂર્વકના અભિપ્રાયોના નિર્ણય લેવામાં આવેલા અભિપ્રાયોના અનુસાર જોઈએ. આથી આપણે જો જો તથામણ પંચાંગ અનુસાર જોઈએ. આથી પ્રથમે પ્રાર્થના કરીએ. આમને અંતઃકરણની આગ્રહ આપે. અને વિશદતાપરમના આશય થઈએ, સ્વચિત્ત સંયમ-ધર્મના સ્વામી થઈએ, એવું જમણીય વિશદ સંયમમણિ-વાત્સલ્યાનિધિ પરમગુરુદેવશ્રીજીની સમક્ષે અભિપ્રાયોના પૂર્ણ કરનાર થઈએ.

गरमगुरुदेवना स्वप्नसिद्धाने दंडारनाश श्री नमोमान
 सो ज्योतीना भद्रा तपाराध पू० पं० गायत्री गदाशाय
 आपथीना गरुडोभां अभास सोना कोटानकोटि

- शि २ सा वं द न -

વપદ્યમૈનાં અજવાળાં :

આશ્ચર્યની વાત તો એ હતી કે મારા જેવા પંદરમી વીચ
પર્વની વયના છિછોરો પણ દોડ્યા! એમાં અમારું એક વૈરાગી
યુનિયન બન્યું. મને બદોબર યાદ છે કે પૂન્યધીના જે
પ્રવચનો સાંભળતાં હું તો માથું નીચે તાળીને ફૂટકે ફૂટકે
ચડતો.....ઘેર ગયા પછી પણ મને એનું પશું નહીં વિનવે
મારા અંતરનો ઠગલો લઈ લીધો, તેમ જનનેક યુવાનોનો
પ્રેમાયે મન ઉઠતું ગયો. અંશાર ઉપરથી પ્રવચનોના બહુઈ
અજબઅજબની અસર ઉભી થઈ...અને દોષદોષ અંશારની
વિકેરો પડવા માંડી.....૧.....૨.....૩.....ના! ૨૧. ૨૨. ૨૩ ..
ના..... ૨૬.....૨૯.....૩૦.....

ત્રેટીક વાલેલાઓએ જાણવું કેટલું મનનાં
દોષજના ઉબરેને અલવિદા કરી, ૨૫૦ થી ૬૦૦ રૂ. નો
પગાર લાવનારા બાદોશ યુવાનોએ નોકરી ત્યાગી; વેનિશાળ
કરી રૂઢેલાઓએ વેનિશાળ ત્યાગી ... યુવાજનનો સ્વભાવ
અગીરથ પુરુષાર્થજિને નિદાગી પરીક્ષક કમળ મઈ મણ
હું આ અમલદાર! પ્રજાવાન અમલોના પ્રમોટીશ બન
અને મન્યવાદના આશીર્વાદ જગ્યા જગ્યાએથી મળવા દાવ
જારિય જાહુમાનતા અનેક મેલાવણ થવા, અનેકોએ સતી
પર્મપ્રદ્યાંશના બીજ રોપ્યા. આ કાલે પણ વીરજન કામ
નિદાગી મ. ! મન્ય માતા! મન્ય પિતા! મન્ય યુવને

ઉપદેશની વર્ષો :- મોટા જ મજામાં અને ૯
૩૦ યુવાનો યુનિ લખ્યા. પરમખરડાહિલનો ૨૫ નો
આગળ વાળે ગયો ! પૂન્યપદ પંચાંગલ સમય
પ્રવચનોની અને વાચનાની અનુસાર અગીર્થાં કરી.
સંસારમાંથી અમને ઉતારાં ! તો પરમખરડ પૂન્યપદ

રાત્રે આઠથી અગિયારનો ટાઈમ આપ્યો તેથી હું તો ગભરાયો મને એમ પણ લાગ્યું કે, રાત્રે લખવા-વાંચવાનું કામ કેવી રીતે થશે ? પણ અવશ્ય કાર્ય હોવાથી ના પાડી શકું તેમ હતું જ નહિ. એટલે રાત્રે અગિયાર વાગ્યા સુધી વિચારણાઓ કરેલી અને આવશ્યક મુદ્દાઓ તેઓશ્રીને રાજની પ્રેક્ટીશ હોવાથી સામાન્ય ચંદ્રના પ્રકાશથી કાગળમાં ઉતારી કહ્યું કે અત્યાદે વાંચી શકાશે નહિ પણ સવારમાં વંચાશે. આવા તો એક નહિ અનેક પ્રસંગો બનેલ છે. તે સિવાય બાલવૃદ્ધિ વગેરે મુનિઓની વૈયાવચ્ચના પ્રસંગે અને પૂર્વ આચાર્યભગવંત આદિના વિશિષ્ટ કાર્યોમાં તેઓશ્રીની તપ સાથે કેટલી અપ્રમત્તતા હશે અને છએ પ્રકારનો અભ્યંતર તપ તેઓશ્રીના રોમેરોમમાં કેટલો વ્યાપ્ત હશે તે તો તેમની પાસે રહી અનુભવ કરનારા જ બાણી શકે.

આવા બાહ્ય-અભ્યંતરતપના આરાધક મહાન તપસ્વી તેઓશ્રીના સમુદાયમાં પ. પૂ. પંન્યાસશ્રી કાન્તિવિજયજી મ. સાહેબ પ. પૂ. પંન્યાસ શ્રી રાજવિજયજી મ. સાહેબ આદિ અને અન્ય સમુદાયમાં પણ એવા અનેક મહાપુરૂષો થયા છે. અને આને પણ છે. આ મહાત્માઓ બાહ્યતપ કરનાર અન્ય વ્યક્તિઓને માટે અનુકરણીય બની શકે તેમ છે.

આવા તપથી જ કલ્યાણ થઈ શકે એમ મને લાગે છે. જે મહાપુરૂષો જ્ઞાન સાથે સુંદર ચારિત્ર અને મહાન તપ કરનારા છે, તેઓને જ વિશાલ શિષ્ય સમુદાય હોય છે, અને તેઓની શિષ્ય પરંપરા ઘણી લાંબી ચાલી શકે છે.

તેથી પંપૂં પંન્યાસજી મહારાજશ્રી પણ જગતની એક મહાન વિભૂતિ અથવા મહાન વ્યક્તિ કહીએ તો તેમાં જરાપણ અતિશયોક્તિ નથી પરંતુ એક સત્ય હકીકત છે.

આપણે સહુ પણ અભ્યંતર તપ યુક્ત આવા સુંદર બાહ્યતપની આરાધના કરી સાચા અર્થમાં તપ એટલે કે કર્મનો ક્ષય કરી શિવપદ પ્રાપ્ત કરીએ - એજ મંગલકામના.

પ. મહાન વિભૂતિ શ્રી યુગરાજી અમિચંદ્ર કોશી
 પ્રકાશક : વક્રોવિજયજી કૈત
 સંસ્કૃત પાઠશાળા, મદ્રાસ.

॥ શ્રી શંખેશ્વર પાર્થનાથાય નમઃ ॥
 આઠ પ્રકારનાં કૃતોને તપને અર્થાત્ કવ્ય કહે તે
 અથવા ઇચ્છાઓનો નિર્દોષ કરવો તે તપ
 તે તપના બાહ્ય અને અર્થાત્તર એમ બુદ્ધ્ય છે પ્રકાર
 તે બનેના છ-છ પ્રકાર દોવાથી કુલ બાર પ્રકારનો
 તપ છે, અને તે બાર પ્રકારના તપને જ શાસ્ત્રમાં નિર્વાસ
 કહેવામાં આવે છે. નિર્વાસ એ મોક્ષ પ્રાપ્તિનું પરમ
 સાધન છે.

જગતના દરેક તત્ત્વમાં પુરેપૂરો નાશ મારે જ પ્રવળ
 કરતા દોષ છે અને તે મોક્ષ જ પ્રાપ્ત કરવા દોષ છે
 એથી બાર પ્રકારના તપ રૂપ નિર્વાસ પણ મોક્ષ માંડ
 દોવાથી અત્યંત આદરણીય છે.

શાસ્ત્રોમાં સમ્યક્-જ્ઞાન-દર્શન અને અગ્નિ યજ્ઞના
 સાધન બતાવેલ છે. તેમજ વિશેષતઃકાંઈ કેટલાક શાસ્ત્રમાં
 જ્ઞાન અને ક્રિયા મોક્ષનાં મુખ્ય સાધન તરીકે કહેલ છે.
 ત્યાં ક્રિયાથી અગ્નિયજ્ઞ બદલુ કહેલ દોવાથી જ્ઞાન અને
 અગ્નિ મોક્ષમાં સાધન બતાવેલ છે. ત્યારે તપને બદલુ
 સાધન બતાવેલ નથી. એવો પ્રશ્ન થાય કે શાસ્ત્રમાં તપ
 પણ ત્યાં અગ્નિના દયા અગ્નિમાંની અદ્ય તપનો સમાવેશ
 છે, અથવા તપ વિના અગ્નિ દોષ જ્ઞાન તપથી મારે
 અગ્નિના બદલુથી તપમાં બદલુ કહેલ છે, એમ નિર્ણય કરવો
 માની આશય છે.

કેટલાક કૃત્તંત્રીઓ નિર્ણયનકારની રીતે આશયને
 આશય અથવા કેવલ શબ્દોમાં રૂપ દેલી તેથી તપને

